

hláska

ročník VIII, 1997, č.4

Feudální sídla v Tupadlech

B. Jankovská - P. Kausek - P. Rožmberský

Necelé čtyři kilometry západně od Klatov se v kopcovité krajině při potoku spěchajícím do Úhlavy, převážně na pravobřežní straně, rozkládá ves Tupadly. Z levobřežních luk, asi 200 metrů severně od souvislé zástavby, se vypíná nevysoký zalesněný pahorek. Na jeho východním svahu, který pozvolna přechází do okolního terénu, stávala tvrz, jejíž příkop byl údajně napájen náhonem, který sem přiváděl vodu z rybníka "v Dubičku" na Tupadelském potoce, vzdáleném kilometr proti proudu (Hrdlička 1934).

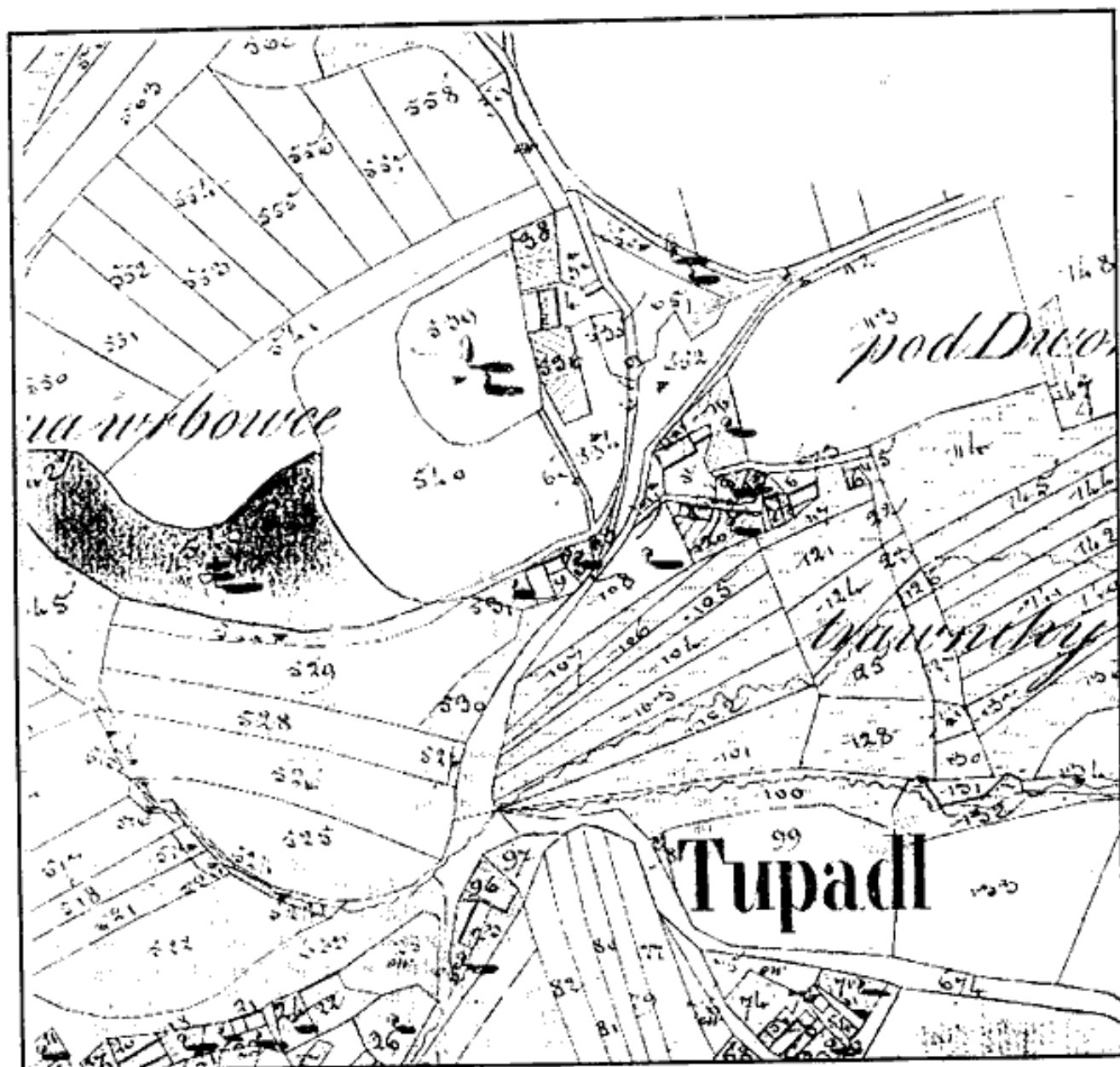
Z bývalého panského sídla se dochovaly výrazné zbytky opevnění. Vlastní tvrziště má přibližně čtvercový tvar se zaoblenými rohy o průměrných rozměrech 38 x 36 metrů a je dosud ze tří stran obeháno příkopem a valem. Příkop je místy vůči tvrzišti ještě dva metry hluboký a val se v západní části ode dna příkopu zvedá do výše přes pět metrů; vůči vnějšímu terénu je tu však značně nevýrazný, na jihozápadní straně vysoký jen něco přes půl metru. Odtud se terén začíná mírně zvedat k přibližně 50 metrů vzdálenému vrcholu pahorku, který tvoří nevelká plošina. Od západu přes vrcholovou plošinu směrem k tvrzišti je možné vystopovat zbytky staré cesty, kterou bylo zřejmě přístupné pole, rozkládající se na větší části pahorku ještě roku 1837 (katastrální mapa). Polnosti sahaly až k valu, který byl asi postupně přiorávan a tak značně snížen. Po stavbách na vlastním tvrzišti se nedochovaly žádné stopy. Pouze ve východním nároží tvrziště se z příkopu zvedá oblá zídka z nasucho kladených kamenů do výšky jednoho metru. Zřejmě však nejde o zbytek obvodové hradby, ale s největší pravděpodobností o pozůstatek zídka zpevněné eskarpy.

Chceme-li alespoň přibližně zjistit dobu života této značně velké tvrže, kterou bychom mohli nazývat i hrádkem, nezbyvá, než se pustit do historických dat. První zmínka o vsi Tupadlech se dochovala z roku 1331, kdy panovník po smrti Eblina z Bezděkova zemřelého bez potomků daroval jeho majetek Petrovi z Rožmberka. Tímto způsobem získaný Bezděkov, Tětětice, Tupadly

a Struhadla Rožmberk brzy potom prodal. Kupec není znám, ale zdá se, že bezděkovský statek byl rozprodán různým osobám (srovnej Sedláček 1893, 165). Tupadly byly tedy do roku 1331 součástí bezděkovského statku a neznáme důvod, který by vedl ke vzniku tupadelské tvrže před tímto datem.

Padesátiletou mezeru v dějinách Tupadel zalidňuje pak až rod znamení tří husích hlav spojených krky na červeném štítě (někdy je uváděn jako znamení tupadelských vladýků pták kos; jde však zřejmě o znak vladýků z Tupadel u Čáslavi). První známý předek rodu, Stojmír z Trubec, je připomínán již roku 1362. Zemřel v roce 1371 a od toho roku je v dochovaných listinách uváděn jeho syn Stojmír či Stojmír z Tupadel (Sedláček 1893, 166; Sedláček 1903, 680). Jde o první predikát, naznačující, že tehdy již existovalo v Tupadlech panské sídlo, patrně tvrz, jejíž zbytky byly popsány výše. Uvědomujeme si však, že tvrz mohla stát již o něco dříve, a že se případný starší predikát nemusel v písemném materiálu dochovat. Proto nemůžeme bez výhrad souhlasit se Sedláčkovou (1893, 166) domněnkou, že tvrz v Tupadlech vystavěl buď Stojmír z Trubec nebo jeho syn Stojmír z Tupadel.

V roce 1379 patřily celé Tupadly Stojmírovi, který z nich platil dvě hřivny stříbra berně (Emler 1876, 10). Stojmír a Vilém z Tupadel (otec a syn?) koupili od Viléma z Trubec statek Přichovice, který pak vlastnili společně bratři Stojmír z Tupadel, Martin Rochce z Otova a Vilém z Trubec, patrně Stojmírovi synové (Emler 1870, 461; Sedláček 1893, 166, 176). K přichovickému statku náleželo podací právo ke kostelu v Loučimi. V roce 1393 tu byli patrony Stojmír z Tupadel a Vilém z Trubec, roku 1395 Stojmír z Tupadel, Vilém z Trubec a jejich nejmenovaní bratři, patrně ještě nezletilí. V roce 1403 podávali do Loučimi faráře Stojmír, Vilém z Přichovic a Martin Rochce z Kvíčovic, 1404 patronovali v kapli sv. Kateřiny v Loučimi Stojmír, Martin Rochce a Vilém z Trubec, 1415 Stojmír, Vilém a Martin bratři

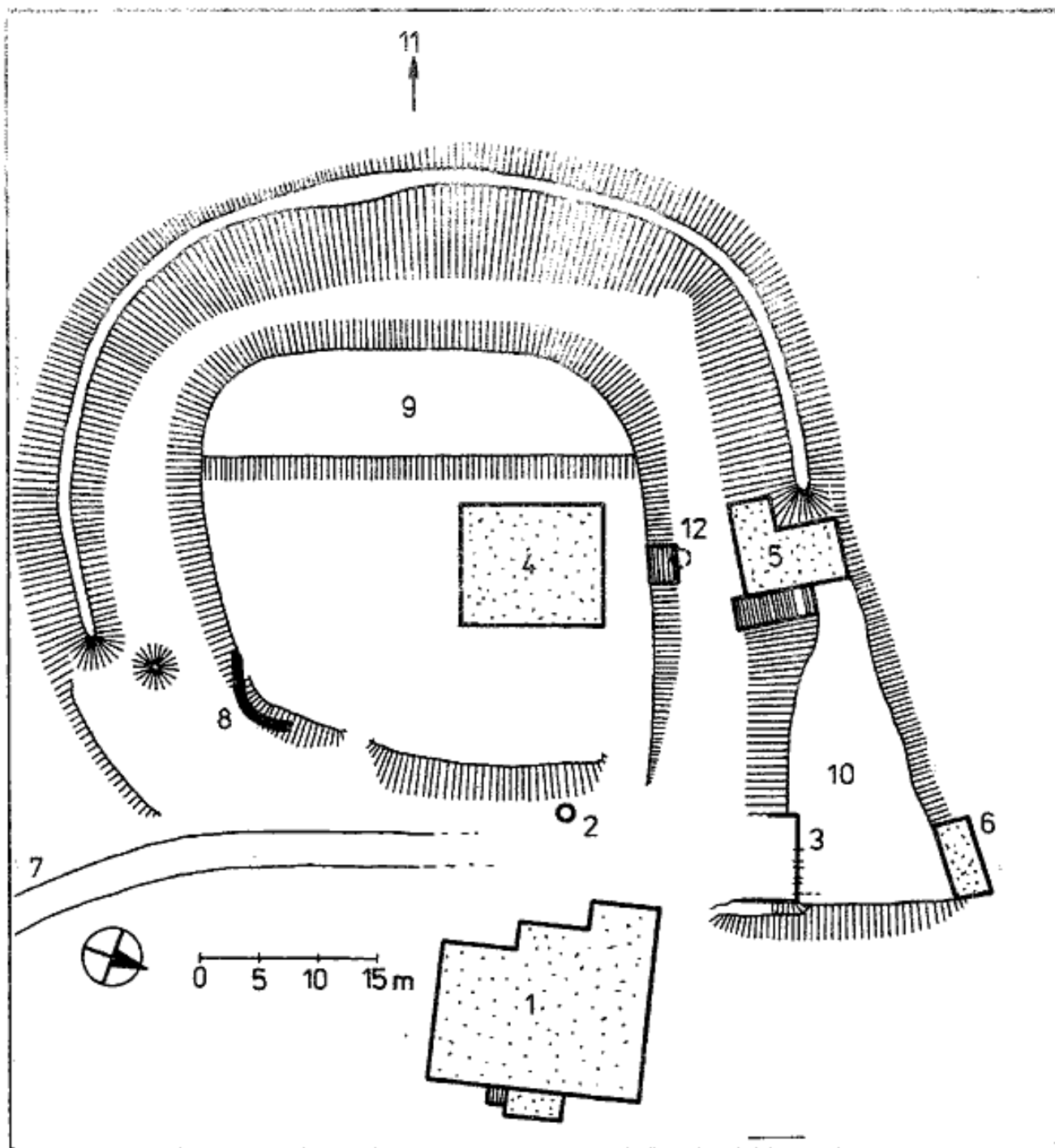
Tupadly. Výřez z katastrální mapy z r. 1837. V horní části tvrzíště (č. 539) s lesovnou, jihovýchodně odtud usedlosti v místě panského dvora a hráz bývalého rybníka. V dolní polovině ves Tupadly.

z Příchovic, 1416 Stojmír z Příchovic, Vilém z Příchovic a Martin z "Sanczawicz" (LC V, 168 213; VI, 94, 134; VII, 164, 208). Z této ukázky je patrné, jak se měnily předikáty podle sídel jednotlivých osob. Zdá se, že Stojmír z Tupadel přisedlil do Příchovic.

Na Tupadlech zůstával asi Stojmírův syn (nebo bratr?), Vilém z Tupadel, jenž stál za husitských válek na katolických pozicích. Na počátku roku 1421 mu král Zikmund zapsal k užívání církevní ves Kladruby (u Radnic) v dluhu 100 kop grošů (Sedláček 1914, 160). Mohla to být náhrada za škody, které utrpěl v boji shusity. Podle neověřitelného tvrzení V. Posledního (1973, 30) již na začátku husitských bouří zapálili Klatovští tupadelskou tvrz pro špatné zacházení vrchnosti s poddanými. Vilém z Tupadel získal také ještě plat v Hanově (u Bezdružic). Zemřel roku 1443 a plat v Hanově držel ještě roku 1454 jeho syn Václav. Další z rodu tupadelských vladyků, Racek z Tupadel, seděl od roku 1412 v Soběticích a roku 1424 byl spolupatronem v Dubci mezi Borem u Tachova a Bělou nad Radbuzou. Patrně

jeho syn, Jošt z Tupadel, držel od roku 1448 nějaké statky u Plzně (Sedláček 1893, 166; LC VIII, 71) a zemřel mezi lety 1475 - 1479 (Sedláček 1914, 291, 293). Mikuláš z Tupadel odkázal roku 1505 kostelu sv. Bartoloměje v Plzni ves Letkov (Bělohlávek 1985, 184)). Zdá se tedy, že tupadelští vladykové sídlili na zdejší tvrz pouze do husitských válek. Víme-li, že Vilém z Tupadel stál na katolických pozicích a že Klatovští byli horliví husité, můžeme předpokládat, že blízkou tvrz v rukou katolické strany nenechali.

V následujících více než sto letech jsou zprávy o Tupadlech velmi kusé. Obecně se soudí, že v 15. století byly Tupadly připojeny ke hradu Klenovému (Sedláček 1908, 908; Bělohlávek 1985, 363). Situace však byla složitější. Asi až do bitvy u Lipan měli jistě Tupadly Klatovští. Později se zřejmě opět dostaly do rukou drobné šlechty a k roku 1494 se připomíná Jan z Dlouhé Vsi na Tupadlech (Kolář 1893, 684). Jan Dlouhovský z Dlouhé Vsi a z Tupadel je připomínán dále v letech 1496, 1503 a 1535, nejde-li ovšem v posledním případě

již o jeho stejnojmenného syna, který roku 1544 koupil statek Zavlekov a zemřel před rokem 1595 (Burdová

bovní měšťan Jiřík ze Sobětic a prodával z něj rybí ploid (Vančura 1928-9, 720).

Tvrziště v Tupadlech, současný stav (měřeno pásmem). 1 - bývalá lesovna, 2 - studna, 3 - zahloubené sklípky, 4 - betonový parket, 5 - bývalá lednice, 6 - zděná stělnice, 7 - cesta od vsi, 8 - zídka eskarpy, 9 - zvýšená část tvrziště, 10 - plošina vzniklá zarovnáním koruny valu, 11 - směr k vrcholové plošině pahorku, 12 - místo zasypané studny.

1981, 420; Kolář 1893, 684; Sedláček 1893, 261). Zda vladykům z Dlouhé Vsi patřily Tupadly ještě po roce 1494, není jisté. Teprve někdy po tomto roce se Tupadly staly příslušenstvím klenovského panství. Zdá se, že Dlouhověští nebo jejich neznámí předchůdci tvrz v Tupadlech po husitských válkách obnovili. Dále víme, že v roce 1545 držel rybník v Tupadlech klatovský er-

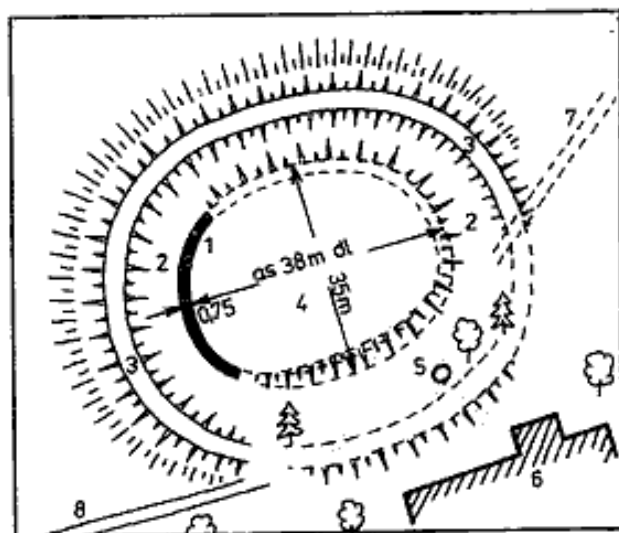
V roce 1548 byly od zadluženého klenovského panství Adama Lva z Rožmitálu a z Blatné odprodány Tupadly tvrz pustá, dvůr poplužní pustý a ves Tupadly, v níž byly jen tři usedlosti obydlené a ostatní byly taktéž pusté. Kupcem byl Jan Jeníšek z Újezda na Svrčovci (Sedláček 1893, 166; Nováček 1894, 245). Jde o první výslovnou zmínku o tupadelské tvrzi a dvoru, ovšem již

pustých. O možných příčinách zpusnutí Tupadel se zmíníme později.

Tupadly byly tedy nadále drženy ke Svrčovci. Po smrti Jana Jeniška zdědili majetek jeho synové. Svrčovec i s Tupadly roku 1566 náležely společně Burjanovi, Ladislavovi a Vilémovi Jeniškům z Újezda a na Svrčovci. Ladislav (Vladislav) chtěl pak svůj díl majetku po otci a bratři jej vyplatili v penězích (Sedláček 1893, 50; Renner 1910, 55, 108). Zdá se, že svrčovecký statek potom zdědilo pět synů Burjana Jeniška (Kolář 1898, 229; Vančura 1927, 478), ale v roce 1603 byl jeho majitelem pouze Jan Jenišek z Újezda (Marat 1898, 59). Jeho bratři asi ještě nebyli zletilí, nebo drželi majetek v nedůlu. Pak zřejmě došlo k rozdělení majetku na díly, co však obsahovaly, není známo (Sedláček 1893, 50). Dělení se zřejmě neobešlo bez nedorozumění. V roce 1605 se bratři Jindřich, Burjan a Jan na tvrzi ve Svrčovci porvali, až že musel zasahovat felčar. Neshody pokračovaly a roku 1606 Jan Jenišek ve svrčovecké tvrzi ranil bratra Viléma tesákem tak, že za několik dní zemřel a střelou z ručnice zranil dalšího z bratrů Burjana na hlavě. Burjan, seděním na Tupadlech, jej proto toho roku zažaloval (Teplý 1927, 136). Jeden díl, Burjanův, tedy obsahoval tupadelský statek, který se opět osamostatnil a bylo tu vladycké sídlo. Burjan Jenišek však někdy poté Tupadly prodal, neboť podle berního rejstříku z roku 1615 již seděl na Těšetíně (Sedláček 1869, 51). Předchozí majitel Těšetin je na Těšetíně připomínán naposledy roku 1612 (Úlovec 1996, 125).

V roce 1615 na Tupadlech seděl Jan Bezděkovský z Římku, který platil daň z 18 poddaných (Sedláček 1869, 53). Z počtu poddaných je patrné, že Jan Bezděkovský z Římku měl majetek ještě jinde, než jen v Tupadlech. Toho roku (1615) je připomínán dům v Klatovech v majetku Jana Bezděkovského z Římku na Bezděkově a Tupadlech (Vančura 1927, 477). Proč byl v daňovém seznamu Jan Bezděkovský zapsán seděním na Tupadlech a nikoli na Bezděkově, kde byl na místě tvrze vyzdvižen renesanční zámek, nevíme. Snad šlo o krátkodobou záležitost. Téměř o 200 let později poznamenal topograf J. Schaller (1789, 50), že Tupadly patřily před bitvou na Bílé hoře Vilémovi Bezděkovskému, Janovu strýci. Všechny tyto indicie naznačují existenci sídla v Tupadlech na počátku 17. století.

Jan Pek z Římku Bezděkovský se účastnil povstání českých stavů a v době jeho trvání zemřel. Po porážce povstání byl posmrtně roku 1623 odsouzen ke ztrátě všeho jmění a jeho statek Bezděkov, tvořený tvrzí, dvorem poplužním a vsí Bezděkovem, vsí a dvorem poplužním Koryta, vsí a dvorem poplužním Tupadly, třemi poddanými ve Svrčovci a po jednom v Dehtíně a Víceňicích, byl dán do zástavy jednomu z vítězných vojevůdců Martinu Huertovi, ale pak roku 1626 za více než 15 000 kop míšeňských grošů ponechán jako manství dědicům - strýci Vilémovi Pekovi a nezletilým synům Janova bratra Václava, Zikmundovi, Jaroslavovi a Janu Zachariáši (Bílek 1882, 416). Vilém Pek z Římku přikoupil ještě statek Miletic a v roce 1641 se psal "na Bezděkově, Mileticích a Tupadlech" (Vančura 1930-32, 124). Protože však Vilém Pek po smrti Jana Peka Bezděkovského zatajil půjčené hotové peníze, byly v roce 1646

Náčrtek tvrziště podle Pamětní knihy obce Tupadel od V. Belfina s původní legendou: 1 - starý taras příkopu bývalé tvrze (pouze zbytek), 2 - dnes z větší části zasutý příkop, 3 - val kolem tvrze na severovýchodě skopaný, 4 - tvrziště, 5 - používaná studna, 6 - mateřská školka (lesovna), 7 - přívod vody (náhon) dnes již zavezený, 8 - cesta od vsi.

zabaveny statky Bezděkov a Tupadly (až na díl lesů náležejících ke vsi a dvoru Tupadly, převedený k Mileticím), které královská komora ještě téhož roku prodala Jiřimu Adamovi Bořitovi hraběti z Martinic (Bílek 1882, 416), majiteli panství Klenový a Opálka. V roce 1654 patřily Tupadly, kde byly stále jen tři poddanské usedlosti, k martinickému panství Opálka (Doskočil 1953, 436).

V roce 1669 koupil Klenový, Opálka a Bezděkov s příslušenstvím (též s dvorem a vsí Tupadly) Ignác Karel hrabě ze Šternberka na Horažďovicích, později byl statek Bezděkov s Tupadly na čas samostatný, pak opět patřil ke Klenovému, dále k Bystřici nad Úhovou a majitelé se rychle střídali (Sedláček 1893, 161, 165). Od roku 1750 drželi Bezděkov s Tupadly hrabata Küniglové, jejichž správce Christian Heinrich Spiees si na skále nad Tupadly vystavěl jakousi poustevnu, kde psal rytířské a strašidelné romány (Bělohlávek 1985, 31). Ves se pomalu rozrůstala - v roce 1789 tu již bylo 16 čísel (Schaller 1789, 50). Pozemky tupadelského dvora byly emfyteuticky rozprodány a to znamenalo zrušení panského dvora a výrazný nárůst vsi, která v roce 1839 měla již 54 domů a lesovnu. Tupadly, které roku 1802 Kašpar Heřman Künigl i s Bezděkovem prodal, pak často měnily majitele a náležely k Bezděkovu až do konce patrimoniálního období (Sommer 1839, 104).

Na mapě stabilního katastru z roku 1837 je asi 100 metrů jihovýchodně pod tvrzištěm zachyceno několik osamocených poddanských usedlostí. Severovýchodně od nich je umístěno pomístní jméno "pod Dvorem". Od usedlosti se k jihu napříč lukami protékánými potokem táhne úzký pozemek, který je možné identifikovat jako zbytek hráze zaniklého rybníka. Zajímavé údaje, dovolující ztotožnit zmíněné usedlosti s místem starého panského tupadelského dvora, obsahuje Pamětní kniha obce Tupadel založená roku 1938: č.p. 3 "u Smahů" je zde

nazýváno Na starém dvoře (nacházely se tu prý při kopání stříbrné podkovy). Do bývalého panského dvora, nyní chalupy "u Dlesků" (č.p. 4), vede podle pověsti z tvrziště podzemní chodba a jsou zde údajně klenuté sklepy. Vyprávění pamětníků a svá pozorování vtělil kronikář do plánu, který opatřil popiskami. Pod číslem 1 je tu zachyceno stavení "u Dlesků" na půdorysu "L" jako "sidlo pana Buriana". Pamětní kniha také připomíná, že vnitřní strana tvrziště byla vyzděna kamenným tarasem třičtvrti metru silným, který byl po roce 1873 z větší části vylámán zdejším myslivcem. Na plánu tvrziště je ještě zachycena eskarповá zeď v podstatně větším rozsahu, než v jakém se dochovala dodnes. V pamětní knize je též opsán popis dvora z roku 1737: "Dvůr Tupadla. U vchodu po levé ruce nalézá se předsín, pak klenutá kuchyně, ratejna a komora, nad tím sýpka. Po pravé straně sýpka, dále volská a malá stáj jakož i také stodoly o 2 mlatech, vše z kamene. Vepřinec je ze dřeva. Tento dvůr jest zdí obezděn".

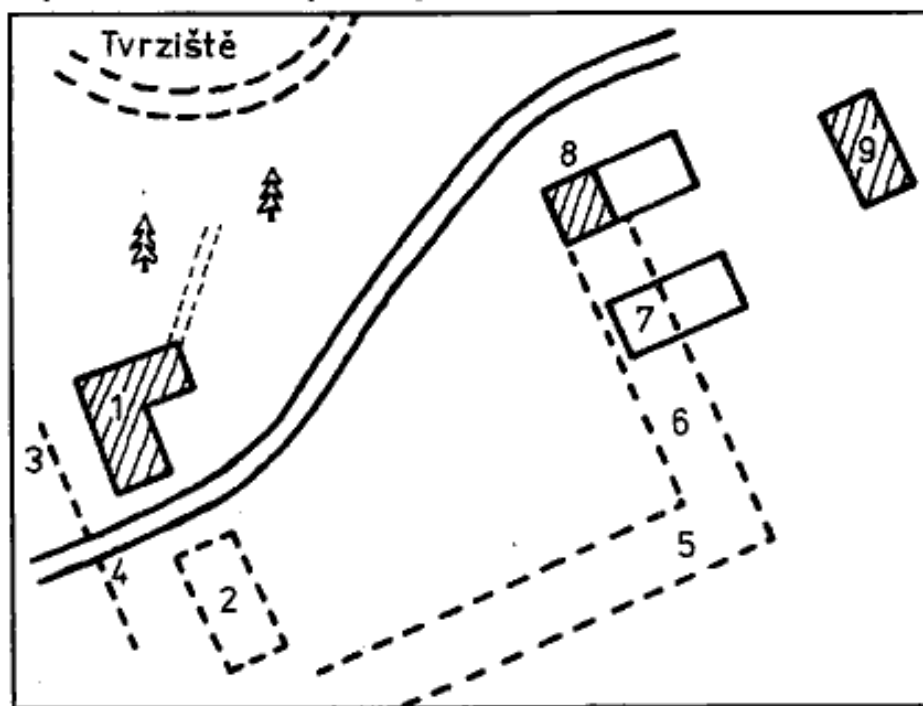
Hospodářský dvůr byl později obnoven na jiném místě; roku 1880 ještě ve výčtu poplužních dvorů v klatovském okrese uveden není (Prášek 1880, 71), avšak již v roce 1894 byl tupadelský dvůr ve vlastní režii majitele velkostatku Bezděkov a Tupadly, Bohumíra svobodného pána Korba z Weidenheimu, v jehož rodě zůstal velkostatek Bezděkov až do roku 1945 (Titl 1894, 373 - 374; Bystrický 1975, 9). Nový dvůr byl zřízen ze staré pohodnice severozápadně od vsi, při silnici pod lesem.

Shrneme-li výše uvedené výsledky našeho bádání, můžeme říci, že tvrz v Tupadlech vznikla po roce 1331, snad až v 60. či 70. letech 14. století. Rozměry středověké plošiny tvrziště dávají tušit, že tvrz sestávala z více objektů. O jejich množství, uspořádání, funkcích a stavební podobě nelze na základě terénního průzkumu říci nic určitého. Vzhledem k vyzdění vnitřní strany příkopu však můžeme předpokládat, že i vlastní obytné popřípadě obranné stavby na tvrzi byly převážně zděné. Vladykové z Tupadel tu sídlili zřejmě jen do počátku husitských válek, kdy s velkou pravděpodobností padla tvrz do rukou husitů. Zdá se, že tvrz husitské války přežila a že zde potom sídlili příslušníci drobné šlechty, z nichž známe jen Jana z Dlouhé Vsi seděním na Tupadlech ze závěru 15. století. On a jeho syn tu mohli sídlit ještě v prvních desetiletích 16. věku. Tomu by odpovídala i datace nálezů učiněných při zaměřování lokality. Byly však nalezeny jen dva keramické zlomky, datovatelné rámcově do 15. - 16. století.

V polovině 16. století byly již tvrz, poplužní dvůr a zčásti i ves pusté. Nezdá se však, že by tvrz a dvůr zůstávaly pusté či polopusté od husitských válek,

neboť tu žili a hospodařili přinejmenším vladykové z Dlouhé vsi. Ves naopak mohla být polopustá od husitských dob nebo mohla být popleněna za poděbradských válek, kdy byla dvakrát obléhána a dobyta nedaleká tvrz v Bezděkově. Je zajímavé, že v polovině 16. století byly pusté všechny tvrze a panské dvory bývalých samostatných statků připojených ke klenovskému panství - Tupadly, Bezděkov a Týnec (srovnej Sedláček 1893, 158, 163). Dvory mohly zpustnout z hospodářských příčin (zadlužení panství) a tvrze pro ztrátu svých rezidenčních funkcí.

Zdá se, že v době kdy Tupadly náležely ke Svrčovci, Jeniškové obnovili tupadelský dvůr, na jehož výstavbu snad použili kamene k blízké pusté tvrzi. Ve druhé polovině 16. století začíná šlechta hospodařit ve vlastní režii, rozšiřuje dvorské hospodářství a zakládá nové dvory. Po roce 1603, po rozdělení Jenišků, se zřejmě na tupadelském dvoře usadil Burjan Jenišek z Újezda. Žil patrně v obytné části dvora, kterou si mohl stavebně upravit pro potřeby správy statku a reprezentace. Seděl tu však krátce a následující majitel měl k dispozici renesanční zámek v Bezděkově. Proto lze říci, že existence druhého panského sídla v Tupadlech byla jen epizodická. Dům čp. 4 (u Dlesků), vydávaný tradicí za sídlo pana Burjana, byl podle katastrální mapy z roku 1837 z podstatné části z nespalného materiálu, tedy dřevěný (v roce 1960 byl dům moderně přestavěn). Vzhledem k popisu dvora z roku 1737, kdy za obytné stavení můžeme považovat objekt s předsíní, klenutou kuchyní, ratejnou a komorou, který měl v patře sýpku a byl vystavěn z kamene, nelze převážně dřevěnou chalupu považovat. Roku 1737 to mohlo ještě být ve své podstatě bývalé sídlo Burjana Jeniška z Újezda, ovšem již přizpůsobené potřebám provozu dvora.

Náčrtek situace "Ve dvoře" podle Pamětní knihy obce Tupadel od V. Belfina s původní legendou: 1 - Místo bývalé kuchyně, ratejny, komory a sýpky - sídlo pana Buriana ("u Dlesků"), 2 - místo staré kanceláře, sýpky, 3 - ohrazení zdí, 4 - vchod a vrata, 5 - volská a malá stáj, 6 - stodola o 2 mlatech, 7 - zbytek staré stodoly z bývalého dvora? (z kamene), 8 - stavení "u Smahů", 9 - stavení "u Janků".

Tupadelský dvůr byl někdy v závěru 18. století zrušen a jeho pozemky byly rozděleny poddaným. Vlastní objekty dvora byly zřejmě rozebrány na stavby ve vsi (r. 1837 již neexistují) a nové chalupy vznikly i přímo v areálu bývalého dvora. Hráz bývalého dvorského rybníka pod nimi je patrná dosud, další hráze je níže po potoce. Někdy před rokem 1837 došlo v Tupadlech k výstavbě lesovny. Z nám neznámých důvodů byl za staveniště vybrán východní val opevnění tvrze, který byl při přípravě stavby rozvezen. V zasypávaném příkopu na východní straně opevnění vznikly po obou stranách lesovny zahrádky, na vlastním tvrzišti byl zřízen sad. Situaci zachycuje katastrální mapa, kde plošina tvrziště nese parcelní číslo 539. S výstavbou lesovny patrně souvisí i sklípky zahloubené do valu v jeho severní části. Studna byla v severní části příkopu, dosahovala hloubky okolo 10 metrů a byla zasypána až při novodobých úpravách terénu. Nyní je studna v bývalém příkopu před bývalou lesovnou, později mateřskou školkou. Byla-li tu studna již před stavbou lesovny, pak by se vysvětlilo, proč byla lesovna postavena právě zde. Kdyby však byl zdroj pitné vody pro obyvatele tvrze umístěn v příkopu, šlo by o příkop suchý, nikoli zavodňovaný zmiňovaným náhonem.

Případný přítok vody do příkopu mohl být podle situace pozemků na mapě stabilního katastru i podle vizuálního zkoumání okolního terénu veden pouze severním nárožím valu, kam jej také klade tradice. Nároží však bylo i s částí severozápadního valu zarovnáním jeho koruny rozhrnuto do výrazného plochého útvaru patrně v souvislosti s vybudováním střelnice roku 1973. Roku 1985 započala výstavba přírodního amfiteátru na tvrzišti. Byl vybagrován základ do hloubky přes 1 metr, navezeno sem kamení a vybetonován taneční parket. Z bývalé lednice byl udělán výčep a byla zasypána stará studna (Pamětní kniha obce Tupadel). Vlastní tvrziště je asi z poloviny zaplněno lavičkami a stoly, betonový parket se nalézá v jeho severní části. Také zvýšený terén v západní části středové plošiny tvrziště oddělený od ostatní plochy hranou lze přisoudit novodobým zásahům, při nichž muselo být zjištěno značné množství archeologických nálezů, které se bohužel nedostaly tam kam patří, tedy do muzea. Také situace, které mohly osvětlit dispozici tvrze, nebyly zdokumentovány a uniklo tak množství informací, které by jistě více osvětlily dosud nezodpovězené otázky kolem tupadelské tvrze. Podle místních

občanů však při pracích na tvrzišti nebylo nic nalezeno(!).

Prameny a literatura: Bělohlávek, M. a kolektiv 1985: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV.* Praha; Bílek, T. V. 1882: *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I.* Praha; Burdová, P. 1981: *Rejstříky k deskám zemským I/2.* Praha; Bystrický, V. a kolektiv 1975: *Státní archiv v Plzni - průvodce po archivních fondech 4.* Praha; Doskočil, K. (editor) 1953: *Berní rula 2 - popis Čech r. 1654 I.* Praha; Emler, J. (editor): *Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohofelých I.* Praha; Emler, J. (editor) 1876: *Ein Bernaregister des Pilsner Kreises vom Jahre 1379.* Prag; Hrdlička, M. 1934: *Tupadelská skála. Šumavan LXVI, č. 80, nestránkováno;* Kolář, M. 1893: *Dlouhoveský z Dlouhé vsi. Ottův slovník naučný VII, 684 - 685.* Praha; Kolář, M. 1898: *Jenišek z Újezda. Ottův slovník naučný XIII, 228 - 230.* Praha; *Libri confirmacionum (edice); Marat, F. (editor) 1898: Soupis poplatnictva 14 krajův Království českého z roku 1603.* Praha; Nováček, J. V. 1894: *Jan Jenišek z Újezda a na Svrčovci. Časopis musea Království českého LXVIII, 237 - 257, 397 - 409.* Praha; *Pamětní kniha obce Tupadel. Čerpáno ze statí kronikářů V. Belfina (1938 - 1946) a J. Pomocného (od 1979); Poslední, V. 1973: Holýšov v historii a současnosti. Holýšov; Prášek, J. 1880: Politický okres Klatovský I. Klatovy; Renner, J. 1910: Šlechta Plzeňského kraje v půli XVI. století. Časopis Společnosti přátel starožitností XVIII, 53 - 56, 107 - 109.* Praha; Sedláček, A. (editor) 1869: *Rozvržení sbírek a berní r. 1615.* Praha; Sedláček, A. 1893: *Hrady, zámky a tvrze Království českého IX.* Praha; Sedláček, A. 1903: *Příchovský z Příchovic. Ottův slovník naučný XX, 680 - 682.* Praha; Sedláček, A. 1908: *Místopisný slovník historický Království českého.* Praha; Sedláček, A. 1914: *Zbytky register králův římských a českých z let 1361 - 1480.* Praha; Schaller, J. 1789: *Topographie des Königreichs Böhmen XII. Prag und Wien; Sommer, J. 1839: Das Königreich Böhmen VII. Prag; Teplý, F. 1927: Františka Zemana Kniha o Švihově a okolí. Švihov; Tůl, J. 1894: *Schema-tismus velkostatků v Království českém.* Praha; Úlovec, J. 1996: *Tvrz v Těšetinech u Klatov. Sborník Společnosti přátel starožitností 4, 119 - 132.* Praha; Vančura, J. 1927, 1928-29, 1930-32: *Dějiny někdejšího král. města Klatov I/1, II/2, III/1.* Klatovy.*

Rozvoj moravského kastelologického bádání v posledních letech

F. Musil

Na Moravě se i v 90. letech intenzivně rozvíjí kastelologické bádání navazující na úspěchy tohoto oboru již v předchozím období, k nimž patřila především práce Vladimíra Nekudy - Josefa Ungra, Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981 a řada monografií především od Miroslava Plačka publikovaných na stránkách sborníku *Arcaologia historica*, který již 20 let vychází každoročně péčí Moravského muzea v Brně. V pracích vzniklých

v průběhu 90. let se projevují velmi pestré metodické přístupy ke kastelologickému bádání.

Snaha o podrobnější mapování šlechtických sídel v menších regionech (především okresech) je představována hlavně studií Zdeněk Pokluda, "Tvrze na Zlínsku" (Zlínsko od minulosti k současnosti 12, 1993, s. 115 - 240), který zpracovává velmi podrobně na základě písemných pramenů dějiny 20 tvrzi z území zlínského okresu, ale téměř se nezabývá jejich lokalizací v terénu,

pozůstatky, které z nich zůstaly, ani stavebním vývojem. Tento klasický "historický" přístup k sídlům nižší šlechty vede k opomenutí těch tvrzí, které jsou doloženy pouze hmotnými pozůstatky. Ty jsou jen letmo připomenuty na konci článku (3 lokality nesporné, 6 sporných) Jinými typy šlechtického sídla (hrady, zámky) se Pokluda nezabývá.

Svým charakterem je práci Pokludově blízká studie **Markéty Tymonové "Nástin vývoje šlechtických sídel na Olomoucku"** (Střední Morava, kulturně historická revue 2, 1996, č. 3, s. 22 - 44), která si klade za cíl zachytit vývoj sídel feudální vládnoucí vrstvy od mladohradištních opevnění přes hrady a tvrze až do doby, kdy tyto objekty začaly být přestavovány na zámky na území okresu Olomouc. Informace o jednotlivých objektech je však velmi nevyvážená a především řada hlavně tvrzí je zcela opomínána. Kladem studie je informace o výsledcích nejnovějších archeologických výzkumů na několika tvrzištích (např. Ludětov a Majetín).

Na poznání hradů (nikoli ostatních typů středověkých šlechtických sídel) ve větším regionu než je okres se zaměřuje práce **Jiřího Kohoutka "Hrady jihovýchodní Moravy"**, Zlín 1995, která především na základě autorových archeologických výzkumů pojednává téměř o 40 hradech z území středověkého Hradištského kraje, přičemž hlavní pozornost věnuje jejich stavebnímu vývoji, ale neopomíná ani historická data. Text je doplněn řadou plánů a hmotových rekonstrukcí. Na rozdíl od Zdeňka Pokludy, jehož zkoumaný region se částečně překrývá s regionem Kohoutkovým, se Jiří Kohoutek nezabývá tvrzemi, pokud nejde o objekty stojící na pomezí kategorie hrad a tvrz; takové objekty se objevují jak u Pokludy, tak i u Kohoutka (např. Šarovy), což umožňuje porovnání badatelských přístupů obou autorů.

Na Moravě rovněž vznikla díla, která se zabývají hrady, zámky a tvrzemi v souvislosti se studiem umělecko - historické problematiky Moravy a Slezska. Sem patří především údaje o středověkých šlechtických sídlech obsažené v 1. díle soupisu umělecko - historických památek Moravy a Slezska - **Bohuslav Samek, Umělecko - historické památky Moravy a Slezska I (A - I)**, Praha 1994. Toto dílo má vytvořit pro Moravu a Slezsko stejnou topografii umělecko - historických památek, kterou pro Čechy (včetně připojených částí Moravy) představují čtyřdílné Umělecko - historické památky Čech vydané za redakce Emanuela Pocheho v letech 1977 - 1982. Pokud jde o zachycení hradů a tvrzí, jejich architektonický a umělecko - historický rozbor včetně prezentace pomocí plánů a různých nákresů, tak moravský soupis výrazně předčí soupis český. Určitým znevýhodněním je řazení jednotlivých lokalit podle administrativní příslušnosti k obcím, nikoli podle abecedy (především hrady se často svým názvem liší od míst, k nimž v současnosti katastrálně a administrativně patří), takže např. v 1. díle nenajdeme, jak bychom očekávali, Helfštejn (patří k Lipníku n. Bečvou) či Fürstenwald (Vrbo pod Pradědem). Tento problém je řešen pomocí odkazů. Poměrně úplný je i soupis zámeckých staveb, jednotlivá hesla obsahují podrobný umělecko - historický rozbor zámeckých staveb a v této oblasti přináší řadu dosud neznámých fakt, opomenuty jsou jen

historicky i umělecko - historicky nevýznamné objekty (např. Hlučov, o. PV, či Dolní Tošanovice - o. FM).

Údaje pro poznání umělecko - historického charakteru některých barokních zámeckých staveb přináší též reprezentativní kolektivní práce **Umění baroka na Moravě a ve Slezsku**, Praha 1996. V katalogové části práce (s. 181 - 330) jsou z výrazného umělecko - historického hlediska charakterizovány např. Lednice (její barokní stavební fáze, s. 181 - 185 a 216 - 220, Kroměříž (s. 194 - 199), Bzenec (s. 242), Velké Meziříčí (s. 286 - 288) Židlochovice (s. 305 - 308) a Napajedla (s. 323 - 326).

Za nejvýznamnější kastelologickou práci zabývající se problematikou Moravy a Slezska je však nutno považovat práci **Miroslava Plačka, Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku**, Praha 1996. Dílo Miroslava Plačka celým svým pojetím navazuje na české práce Pavla Vlčka, Encyklopedie českých zámků, Praha 1994 a Tomáše Durdíka, Encyklopedie českých hradů, Praha 1995. Je vydáno i ve stejném nakladatelství Libri, které se zaměřuje na vydávání publikací encyklopedického charakteru. Podobně jako české encyklopedie i práce Plačkova v úvodní části (s. 10 - 75) pojednává o vývoji hradů a zámků na Moravě a ve Slezsku, jejím jádrem je slovníková část (s. 77 - 383) pojednávající o více jak 350 hradech a zámcích řazených v abecedním pořadí podle jejich jména bez ohledu na administrativní příslušnost k určitému místu. Na rozdíl od českých encyklopedií ve slovníkové části chybí objasnování obecných kastelologických pojmů, což je zdůvodněno jejich vysvětlením právě v českých encyklopediích. Závěr práce pak tvoří slovníček odborných výrazů (s. 384 - 389), texty k vyobrazením (s. 390 - 404), seznam použité literatury (s. 405 - 408), mapové přílohy (s. 409 - 417) a rejstříky (s. 418 - 439).

Plačkova práce přináší dosud neúplnější a nejspolehlivější informaci o moravských a slezských hradech - zachycuje jich téměř 160 (Plaček na rozdíl od výše zmíněné práce Samkové pojímá Moravu v historických hranicích, tedy i s částmi, které teprve v roce 1960 byly v rozporu s logikou historického vývoje připojeny k jižním a východním Čechám). Najdeme zde i objekty, které většina dosud vydaných přehledných publikací o moravských hradech opomíjela (např. Bohuslavice - s. 87 - 88, Boleradice - s. 88, Čepička - s. 127, Kanšperk - s. 190, Moravský Beroun, s. 244 - 245). Z mála hradních objektů, které snad pro jejich sporný charakter (některé z nich mají blíže k tvrzi než k hradu) Plaček opomíjí, připomínáme Čertův Hrádek (o. Prostějov), Mladějovské hradisko (o. Svitavy), nevelký hrad v sousedství osady Hřebče přímo na historické česko - moravské hranici nedaleko Svitav vzniklý v neklidné době po smrti Přemysla II. z iniciativy Fridricha ze Šumberka jako centrum boje proti královské moci, Rysov (o. Zlín), Starý Plumlov (o. Prostějov), Skalný (teprve nedávno objevený hrad v Hostýnských vrších), Střeliště (o. Třebíč). Rovněž Plaček opomíjí hrad v Uherském Brodě, jehož historie a stavební vývoj jsou velmi nejasné. Autor se nezabývá tvrzemi, takže v jeho práci nenalezneme údaje např. o Boskovštejně (o. Znojmo), Drahanovicích (o. Olomouc), Hluku (o. Uherské Hradiště), Jeseniku (o. Jeseník) či Unčovicích - (o. Olomouc).

K zámekům přistupuje Plaček výběrově (encyklopedie zahrnuje necelou polovinu zachovalých moravských a slezských zámeckých staveb), takže názory na zařazení či nezařazení jednotlivých objektů se mohou různit. Vpodstatě je možno říci, že autor opomíjí drobné zámecké stavby (např. zámečky v Bludovicích, Šumbaru a Živicích na území Havířova), nevýrazné zámecké stavby v areálech dvorů (např. Hajany - o. Brno - venkov, Troubsko - o. Brno - venkov, Žabčice - o. Břeclav, zámky nemající dle autora větší uměleckou hodnotu jako např. Černá - o. Ždár, Křetin - o. Blansko, Klečůvka - o. Zlín, Velký Týnec - o. Olomouc), dále nezařazuje stavby, které původně vznikly jako rezidence různých klášterů či původně byly kláštery, např. Bolatice (o. Opava), Brněnské Ivanovice (o. Brno - město), Cítov (o. Přešov), Jesenec (o. Prostějov), Klobouky (o. Břeclav), Křtiny (o. Brno - venkov), Lechovice (o. Znojmo), Šebetov (o. Blansko). Za sporné považujeme však vynechání dvou významných zámeckých objektů patřících do této kategorie, Třebíče a Žďáru n. Sáz., když na druhé straně je zařazen zámek v Oslavanech (s. 269 - 270) vzniklý rovněž přestavbou kláštera. Zcela opominuty byly (s výjimkou Pohanska u Břeclavě, s. 281 - 283) lovecké zámky - např. Ferdinandsko (o. Vyškov), Lány (o. Břeclav), Rychtářov - Trojerov (o. Vyškov), Samota (o. Znojmo), Smraďavka (o. Uher. Hradiště), Šenvald (o. Třebíč), Vlčí Kopec (o. Třebíč). I když, pokud jde o zámky, nedosahuje Plačkova práce té úrovně jako v oblasti hradů, představuje i v této oblasti významný krok k prohloubení znalostí o moravských a slezských šlechtických sídlech, zvláště pokud jde o jejich architektonický vývoj a umělecko - historický rozbor.

Od uvedených odborných prací se svým charakterem liší 2. vydání práce Karla Kallába, *Pověsti hradů moravských a slezských*, Praha 1996 (1. vydání vyšlo

v roce 1937). Hlavní náplní této práce jsou beletristicky zpracované pověsti v podobě jak je pro 1. vydání připravil Karel Kalláb o více než stovce abecedně řazených hradů a zámek, k nimž jsou přiřazena i některá města (např. Svitavy, Jihlava) či přírodní útvary (např. Macocha, Praděd), které do kategorie hradů a zámek nepatří. Kromě pověstí každé heslo již v 1. vydání obsahovalo i populární historickou informaci o každém objektu. Poněvadž tyto údaje zastaraly, byly v 2. vydání nahrazeny novými historickými medailonky, jejichž autorem je novinář Adam Jist. Obsahově, vyjma informací o restitucích, tyto medailonky žádné nové odborné poznatky nepřinášejí. Práce je doplněna jednak perokresbami a některými dnes již historickými fotografiemi převzatými z 1. vydání, nově byly zařazeny reprodukce starších rytin některých objektů především z díla Frant. Alexandra Hebera a Adolfa Kunikeho. Tyto rytiny jsou zajímavými ikonografickými dokumenty, ale v jejich popisu dochází často k matení děl obou zmíněných autorů. Je nutno poznamenat, že rytiny jsou buď dílem Hebera nebo Kunikeho, ale díla Kunikeho nevznikla podle předloh Heberových, jak se několikrát uvádí. Dílem Heberovým jsou pouze rytiny Boskovic (s. 22), Brnička (s. 30) a Hukvald (s. 125), ostatní jsou dílem Kunikeho, i když v případě Helfštejna a Sovince existuje i rytina Heberova, není však reprodukována. Reprodukce na s. 212 označená jako Nový Hrad u Blanska je ve skutečnosti reprodukcí Kunikeho rytiny Nového Hrádku u Znojma. Stejně špatně označení této rytiny se ostatně objevilo i v I. díle Hradů, zámek a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha 1981, s. 177.

Uvedený přehled kastelologických prací dokládá, jak značná pozornost je v posledních letech věnována studiu moravských a slezských šlechtických sídel.

Zapomenutý hrad Strašín

Z. Knoflíček

K objevení dnes zapomenutého hradu ve Strašíně (okr. Klatovy) došlo náhodně při zpracování stavebně-historického průzkumu strašínského kostela Narození Panny Marie. V okolí této stavby se totiž dochovaly části opevnění, kamenné hradby a bašty, které přímo nesouvisely s kostelem. Následný průzkum okolí tohoto zajímavého místa prokázal existenci opevněného bodu, když byly nalezeny typické části středověkého opevnění, které pak byly konfrontovány s nepřímými zmínkami v literatuře. Širší poznatky by podal archeologický průzkum místa a snad i hlubší pátrání v archívech.

Nejstarší historické zmínky o oblasti kolem Strašína pocházejí z roku 1045, kdy toto území patřilo benediktýnskému klášteru v Břevnově. Klášter, založený v roce 993 druhým pražským biskupem sv. Vojtěchem a knížetem Boleslavem II., dostal toto území darem od knížete Břetislava I., který podporoval vnitřní kolonizaci země a osídlování dosud pustých pohraničních území českého státu. V této části Šumavy tak vznikla enkláva klášterního majetku, tzv. Nezamyslického újezdu, který zahrnoval

osady Hliněný Újezd, Velké Hydčice, Hejnou, Budčice, Podmokly, Bukovník, Žihobce a Nezamyslice, kde bylo sídlo proboštství. Toto poměrně rozsáhlé panství tvořilo jeden uzavřený celek, jehož součástí bylo i území dnešního Strašína, pravděpodobně neosídlené. Nezamyslický újezd v této podobě patřil břevnovskému klášteru přibližně sto let, asi do poloviny 12. století, kdy se v oblasti začaly výrazně prosazovat šlechtické rody, které tu zakládaly svá panství. Do této doby také můžeme datovat stavby jejich opevněných sídel.

Celá oblast Sušicka se ve 12. století dostala do majetku bavorských hrabat z Bogenu, kteří ji drželi až do roku 1242. Pak Sušicko vojensky obsadil král Přemysl Otakar II. a v roce 1260 založil královské město Sušici jako mocenskou protiváhu proti silici okolní šlechty. Tato informace je zajímavá i s ohledem na vznik kostela ve Strašíně, jehož raná historie sice vyvolává některé otázky, ale několik hmotných dokladů, které se ve stavbě zachovaly, nám přece jen osvětluje počátky této architektonicky zajímavé stavby.

Neobvyklá je už sama poloha kostela na vysokém úzkém ostrohu, který je lemován na severní, jižní a západní straně strmými svahy. Byl tu využit přirozený výhodný terén k postavení opevněného sídla, které bylo přístupné pouze na východní straně po mírněji spadajícím svahu. Zajímavé je také umístění kostela, který leží v poměrně velké vzdálenosti jihozápadně od obce. Nálezem zazděných románských oken v západní věži kostela lze stavbu datovat do poloviny 13. století. Okolo roku 1250 tedy stála na tomto místě poměrně rozsáhlá kamenná stavba, jak to ostatně dokládá výška románské věže.

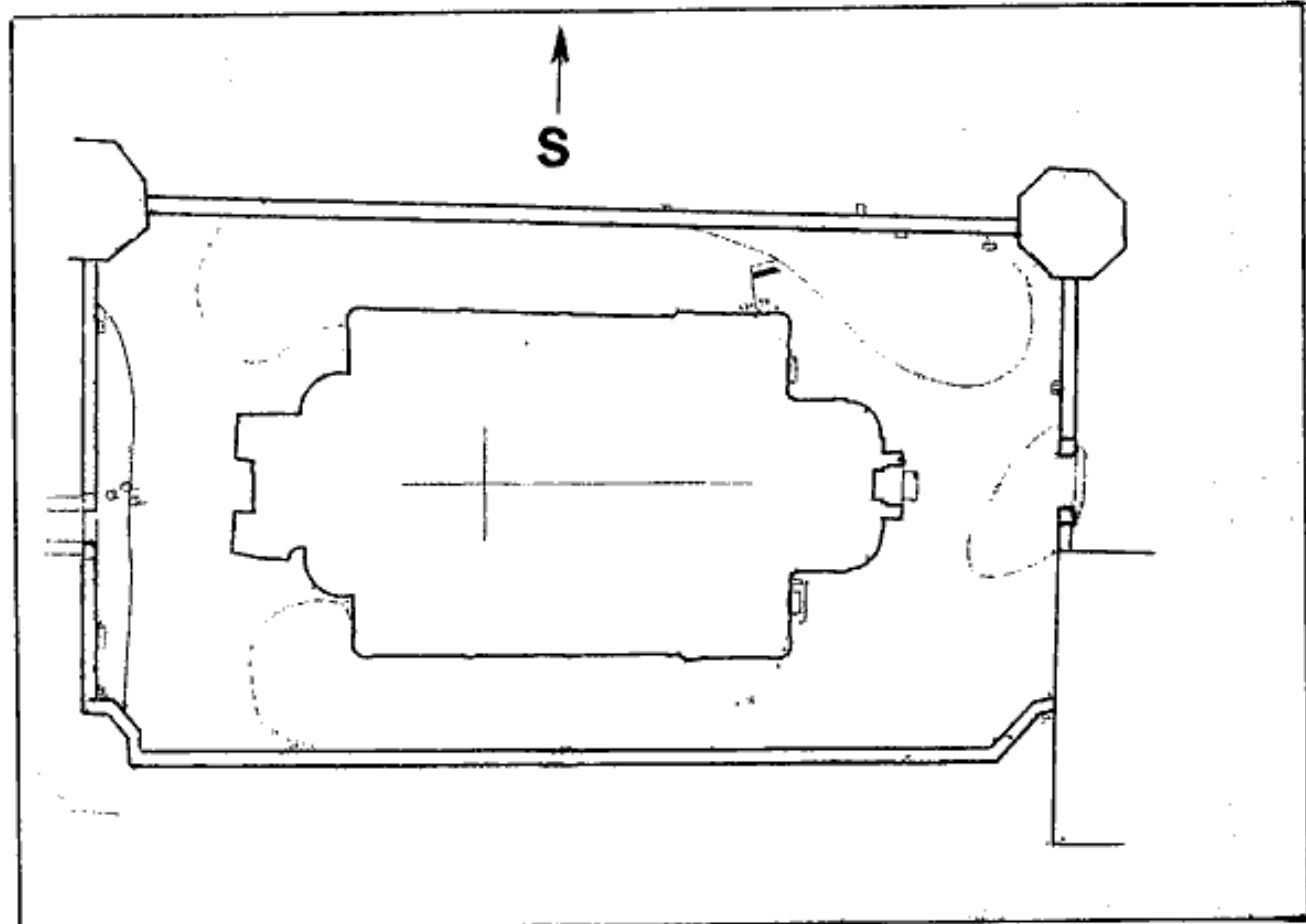
Další indicií, vycházející tentokrát ze samotného názvu místa, je etymologický význam jména Strašín. Antonín Profous ve své knize "Místní jména v Čechách" potvrzuje, že název vznikl přivlastňovací příponou -in z osobního jména Stráša, což ve své době znamenalo Strášův dvůr. Nálezy románskogotického zdiva a románských oken ve věži a zvláštní poloha kostela opravňuje k domněnce, že tu v polovině 13. století stálo opevněné sídlo. Snad to byl onen Strášův dvůr, po němž byla lokalita pojmenována. Stráša byl možná příslušníkem jednoho ze šlechtických rodů, které osídlovaly okolní území. Podle stávajícího areálu kostela se hřbitovem můžeme soudit, že zdejší šlechtické sídlo či dvorec bylo poměrně rozsáhlé. Původní kostel byl pravděpodobně jednolodní románsko-gotická stavba s pravouhlým presbytářem a s pravděpodobně trámovým stropem nad lodí. Presbytář byl zaklenut asi dvěma poli křížové klenby.

V uvedené knize je první zmínka týkající se Strašína

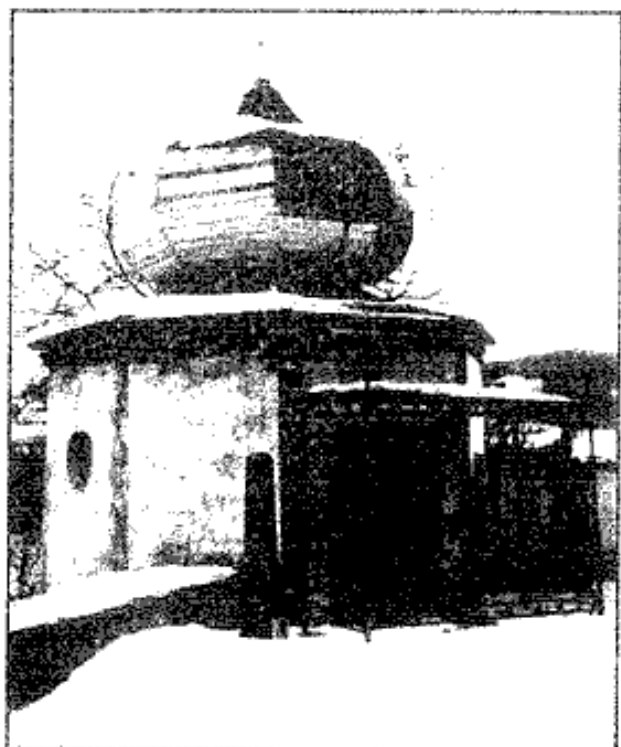

Torzo prvního pásu hradby na jižním svahu pod areálem kostela ve Strašíně

datována do roku 1254, kdy je připomínán ve Strašíně plebán. Kostel tedy již stál. Antonín Profous připojil ke Strašínu také zmínku z roku 1274, kdy Vitek z Krumlova potvrdil, že před pěti lety prodal ves "Strasan" či "Strazen" s dvěma mlýny a s pozemky za potokem paní Kristýně a jejímu synu Mikuláši z Prahy, od nichž je koupili strakoněští křižovníci. O kostele či patronátním právu se zmínka nečiní (CDB V, 418 - 420). Na listině je uvedeno množství svědků, píšících se po lokalitách v Pošumaví, na východě dosahujících až téměř k Netolicím. Na západě je hodně svědků z okolí Vołyně. Je velmi pravděpodobné, že se Antonín Profous zmýlil a že doklad z roku 1274 se netýká našeho Strašína, ale vsi Strašic, ležící asi 10 km západně od Vołyně. Tyto Strašice

Situace kostela ve Strašíně s dobře patrnými nárožními baštami pozdně gotického opevnění

Bývalá bašta (kaple sv. Barbory) - pohled z areálu kostela

totiž patřily strakonickým křižovníkům i v pozdějších dobách.

O majitelích Strašína písemné prameny dlouho mlčí. Až v roce 1380 prezentuje ke strašínskému kostelu nového faráře Půta ze Skály "nyní seděním na Rabí" (LC III, IV, 142). Patronátní právo ke kostelům souviselo úzce s pozemkovou držbou a můžeme tedy říci, že tehdy patřil Strašín k hradu Rabí. Majitelé Rabí byli pak patrony ve Strašíně i v letech 1404 a 1414 (LC VI, 116, VII, 140).

Další zajímavá zpráva pochází z husitských válek. Uvádí se v ní, že husitský správce nepřál mariánským poutím, které tradičně do strašínského kostela přicházely, a proto nechal kostel zamknout. Vystává otázka, proč byl ke kostelu určen správce? Jednou z odpovědí je, že u kostela byl jakýsi opevněný bod, snad osazený husitskou posádkou, jejíž velitel zabraňoval procesím. Lze si jen těžko představit, že by podobná hodnota byla podle tehdejších zvyklostí určena pro osamělý kostel.

V odborné literatuře se uvádí, že kostel byl v roce 1433 (někdy je uveden rok 1443) opraven. Dokonce se hovoří o velké opravě, kterou nechal provést Půta Švihovský z Rýzemberka a při této příležitosti obdaroval kostel novou sochou Madony. Uváděný letopočet však neodpovídá historické skutečnosti, protože Půta Švihovský se narodil kolem roku 1460 a žil do roku 1504. Také socha, která byla na počátku 90. let 20. století z kostela odcizena, je mnohem mladší. Byla zhotovena v pozdně gotickém slohu kolem roku 1480 a k tomuto letopočtu lze datovat rozsáhlé stavební úpravy, které se ve Strašíně uskutečnily a jsou dochované ve zdivu dodnes.

Půta Švihovský z Rýzemberka, jeden z předních a nejbohatších šlechticů své doby a nejvyšší soudí Království českého, byl pověstný svým stavebním podnikáním, na které vynakládal značné finanční prostředky. Svědčí o tom například rozsáhlé přestavby hradů Švihova,

Rabí a pod. Svá sídla opevňoval podle nejnovějších vojenských poznatků a vytvářel tak pevné body, které měly odolávat soudobým prostředkům armád; především rozšířenému dělostřelectvu a palným zbraním vůbec.

Obdobné fortifikační stavby z 2. poloviny 15. století se zachovaly i ve Strašíně, který spolu s Rabím zdědil Půta po příbuzném roku 1479. Vlastní kostelní areál, který má přibližně obdélný půdorys, je po svém obvodu obehnan vysokou hradební zdí z lomového kamene, která byla na východní straně prolomena vstupní branou v místech dnešního přístupu ke kostelu po cestě od obce. Nároží této hradby byla zpevněna čtyřmi osmibokými baštami, z nichž se zachovaly dvě na severní straně areálu. Východní bašta byla pak v baroku přeměněna na kapli sv. Barbory a západní zůstala jako přístavek. Obě bašty na jižní straně byly zrušené a jejich existenci dokládá vybočení ohradní zdi na nárožích, které odpovídá rozměrům zachovaných bašt.

V dnešním sklepe pod kaplí sv. Barbory se ještě zachovala prostora zaklenutá valenou klenbou a se zbytky pozdně gotické omítky. Ve stěnách jsou zazděné dvě střílny, které byly obrácené směrem ke vstupní bráně a do svahu před severní zeď, aby střelbou chránily přístupy před nepřítelem. Sklep druhé bašty na západní straně není přístupný a horní prostora je barokně přestavěna, takže v těchto místech nebyl průzkum možný. Pozoruhodné je i opevnění na jižním svahu pod hřbitovem, kde se nachází další bašta z lomového kamene s navazující hradbou. Všechny bašty mají polygonální půdorys, který se v pozdní gotice často používal.

Z těchto nálezů vyplývá, že ještě koncem 15. a na počátku 16. století byl ve Strašíně jakýsi opevněný bod, který měl značný význam, když na jeho výstavbu či rati-

Zazděná střílna v suterénu kaple sv. Barbory

Torzo pozdně gotické bašty u západního nároží areálu strašinského kostela

kávní opravu vynaložil Půta Švihovský z Rýzmburka značné prostředky. Jeho plné prokázání a snad i dispozici by upřesnil podrobný archeologický výzkum, pokud pozdější hřbitov stopy po starším šlechtickém sídle neseřel. Jediným zachovaným dokladem jsou zbytky obdélné stavby z lomového kamene ve východní části areálu hřbitova.

V této době došlo také k rozsáhlé přestavbě románsko-gotického kostela, který byl přístavbou bočních lodí rozšířen na trojlodní baziliku. Postranní lodi byly zaklenuté třemi křížovými klenbami s kamennými žebry - torzo jednoho se zachovalo na jižní stěně na ochozu. Zaklenuta byla i střední loď, kde byly postavené tři pole křížové klenby. Půdorys lodí se tak rozšířil do přibližné

ho tvaru čtverce při zachování původní délky. V krovu je dobře patrný i původní trojúhelný štít závěru presbytáře, vyzděný z lomového kamene. Podle něho byla střeška nad střední lodí strmější, než je dnes. Při této přestavbě byla zazděna i románská okna ve věži, kde jsou dodnes patrná na vnitřním zdivu, a do věže prolomena gotická okna. Zazdivka románských oken je provedena z lomového kamene. Gotická okna ve věži byla pak zrušena při barokní přestavbě.

Kolem roku 1578 působil v kostele farář Martin Rezek Strakonický, k jehož osobě se váže legenda o zjevení Panny Marie na skalce, na hřbitově na západ od kostela, kde dnes stojí kaplička s obrazem Madony. Je zajímavé, že ještě na počátku 20. století se říkalo tomuto místu postka - tedy původně post, místo strážce, což také podporuje domněnku o opevněném místě.

K barokní přestavbě kostela došlo v letech 1736-39 z podnětu tehdejšího faráře Františka Tomáše Vaňka. Rozhodně se však nejednalo o novostavbu na místě starého kostela, jak se uvádí v literatuře, ale o přestavbu starší románské a gotické stavby, jejíž zdivo bylo z podstatné části zakomponováno do barokních úprav, např. západní věž a obvodové zdivo lodí a presbytáře. Při této přestavbě byl také změněn tvar střechy, u které byla zrušena její původní gotická strmost. Interiér si však zachoval původní dispozici ještě z románské a gotické doby.

Barokní přestavbou prošlo i bezprostřední okolí kostela. Asi v této době byly zrušené obě bašty na jižní straně ohradní zdi a východní bašta na severní straně byla přestavěna na kapli sv. Barbory. Západní bašta pak po přestavbě zůstala pouze jako přístřešek. Dále byla před západním průčelím kostela vyzděna brána vstupu na hřbitov a na hřbitově byla postavena terasa s výklenkovou kaplí postavenou na místě mariánského zjevení.

Pisemné zmínky chybějí i o další existenci hradu. Zdáli byl opuštěn již v 16. století anebo byl zničen za třicetileté války, dnes nevíme. Jisté je jen, že při barokních úpravách bylo u kostela zachováno zčásti středověké zdivo a že jeho areál uzavírá pozdně gotické opevnění s baštami, které se pohledově uplatňuje na vrcholu ostrožny při příjezdu do obce. Kostel a opevnění tak tvoří monumentální dominantu dotvářející okolní prostředí této části Šumavy.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Naučná stezka F. X. France

Dne 15. 5. 1997 jsem se skupinou spolužáků z FPR ZČU prošel naučnou stezkou F. X. France zřízenou roku 1995 nadací České hrady. Průchodnost stezky je uspokojivá, pouze tvrziště Zámeček (Javor) pomalu zarůstá křovinami. Turistické značení stezky je v pořádku. Dvě informační tabule jsou poškozeny. Z první informační tabule (označena Z) pod hradem Lopatou kdosi vyřizl mapu celé stezky. Druhá informační tabule (číslo 6) na tvrzišti Javor je rozřezána, ale slepena opět dohromady. Tabule č. 2 a 3 jsem nenavštívil. Značení v terénu je celkem dobré, v pořádku je i zakreslení v mapce vydané nadací České hrady.

Problematické je však zakreslení stezky na mapě Klubu českých turistů č. 34 (Brdy a Rokycansko), 1. vydání, leden 1997. To je v mnoha úsecích úplně chybné. V oblasti okolo zaniklého sídlištního komplexu Dolní Neslavy je na této mapě zakresleno tvrziště Kostelíček na levém břehu Rakovského potoka na žluté značce, ve skutečnosti leží o něco jižněji na pravém břehu. Stezka dle mapy obchází státní přírodní rezervaci Zvoníčkovna podle jejího západního okraje po pravém břehu potoka. Ve skutečnosti se stezka odděluje od modré značky asi o 350 m východněji a vede podle východního okraje rezervace k tvrzišti Javor, pod kterým po lávce překračuje potok. Třetí chybně zakreslený úsek vede od hájovny Hájek pod hrad Lopatu. Mapa ukazuje, že stezka jde spolu s modrou značkou. Ve skutečnosti se od modré odděluje asi po 100 m a klesá až ke Kornatickému potoku. Podle něj pak pokračuje

pod hrad Lopatu. 500 m jihozápadním směrem (k zatáčce na západ) je stezka zakreslena dobře a tímto směrem pokračuje až k potoku. Po těchto 500 m je chybně zakreslena modrá, která jde o něco západněji a je zakreslena dobře až na svém západojihozápadním směru, kdy vede souběžně s potokem po hřebeni asi 200 m severněji.

Přes problémy s orientací se jedná o krásný výlet, který vše doporučuji všem milovníkům historie a přírody.

V. Knoll

Jdi do Háje!

Když před více než čtyřmi staletými někdo na Tachovsku někoho poslal do Háje, věděl dotyčný přesně kam má jít. Dnes je situace zcela opačná. Ves a manský statek Háj zmizely z povrchu zemského a nikdo tam již cestu nezná.

František Roubík (1959, 76) uvádí první zmínku o vsi Háji na Tachovsku k roku 1395. Tuto informaci se mě však nepodařilo ověřit. Našeho Háje se zřejmě týká údaj z desek dvorských, kde je v roce 1403 jako púhončí uveden ve dvou různých žalobách na Dobrohosta z Chodové Planě Bofivoj z Háje (Friedrich 1929, 90, 126-7). Sám editor v úvodu říká, že púhon vykonával obyčejně man usedlý v nejbližším okolí místa, kde seděl žalovaný. Šlo v podstatě o předvolání k soudu do Prahy, které bylo doručeno púhončímu a ten pak musel žalobu oznámit provinilci. Geograficky je tedy jasné, že Bofivoj z Háje na Tachovsku oznámil předvolání Dobrohostovi z Chodové Planě taktéž na Tachovsku. Editor však patrně omylem lokalizoval tento Háj na ves Háj ležící 10 km JJZ od Kadaně, okr. Chomutov. V témže prameni je k roku 1406 jmenován také jako púhončí Přibyslav z Háje, který měl o žalobě uvědomit Rouse z Lipna a z Třebobuzi, Jana z Kornatic a Hynka z Očedělic (Friedrich 1929, 95). Tady již geografické souvislosti nejsou tak zřejmé, i když například Rous sídlil jistě mezi Tachovem a Plzní.

Na dlouhý čas potom zmínky o Háji umlkají. Až v roce 1523 je připomínán Lorenc z Širntynku a v Háji, man kraje Tachovského (Profous 1947, 510). V roce 1552 koupil manskou ves Háj u Tachova Jan Burjan Polnreiter z Polenreitu (Kočka 1930, 138) a v urbáři z roku 1555 je jako tachovský manský statek uveden i Háj Burjana Pollenreuta (Vacek 1983, 98). V rejstříku dlužníků berně z roku 1579 je jmenován v Plzeňském kraji "Wolf Abraham Mecž w Hagi". Editor lokalizuje opět k Háji v okr. Chomutov, kam jistě Plzeňský kraj nesahal (Úlovec 1996, 165). Po zrušení tachovské manské soustavy koupili roku 1617 do dědičného vlastnictví bývalé manské statky Gehag, Ssenprun a Langendorffles (Háj, Studánku a Dlouhý Újezd) Habsbergové (Profous 1947, 510; Procházka 1997, 28). Více o Háji, německy nazývanému Gehag (také Háj v okr. Chomutov se v 17. století nazýval německy Gehay, Geha), neslyšíme. F. Roubík (1959, 76) říká, že zanikl asi ve třicetileté válce.

Někdy bývá Háj ztotožňován s manskou vsí Kyjovem, SSV od Tachova, nedaleko Chodové Planě. Antonín Profous (1949, 465) přiřadil k heslu Kyjov i doklady z roku 1569 zum Gehagk a z roku 1582 zum Gehau. Jen nové zhodnocení původních pramenů by mohlo rozhodnout, zda se zprávy týkají Háje či Kyjova. Z. Procházka a J. Úlovec (1990, 154) říkají, že roku 1607 patřily Janu Rudolfovi z Habsberka statky Studánka, Dlouhý Újezd a Kyjov. Kyjov však roku 1618 koupili Schirndingárové od Vidršperkárů a připojili jej k Chodové Planě (Procházka - Úlovec 1988, 66). Háj ale v té době patřil Habsberkům. Že není Kyjov a Háj jedna a táž lokalita dosvědčuje již zmíněný pramen z roku 1523, kdy je připomínán Lorenc z Širntynku a v Háji, ale také Gall Grys z Menges a v Kyjově, taktéž man kraje Tachovského (Profous 1949, 465).

Studánka a Dlouhý Újezd jihozápadně a jižně od Tachova spolu sousedí svými katastry, v nichž jsou umístěny na jejich východních okrajích. Zaniklý Háj bychom mohli hledat někde

v jejich okolí. F. Roubík (1959, 76) lokalizuje Háj - Gehag patrně na základě údajů německých regionálních badatelů na úpatí hory Klitscherberg u Dlouhého Újezdu. Podle starší německé mapy v tachovském muzeu je Klitscherberg nynější Rozsocha (758 m), jejíž vrchol je téměř na hranicích katastrů Dlouhého Újezdu a Studánky. Na úpatí Rozsochy je prameniště potůčku, pod ním na okraji lesa dva rybníčky jimiž potůček protéká a pokračuje do Dlouhého Újezdu. Zmíněné prameniště a okolí rybníků jsem před několika lety bezvýsledně zkoumal. Za průzkum by snad ještě stálo prameniště z druhé strany Rozsochy, při cestě ze Studánky do Lesné. Podle sdělení bývalých členů KASu z Tachova se jim zdálo "podezřelé" místo mezi Studánkou, Dlouhým Újezdem a Tachovem, kde je v poli studna. Lokalizace zaniklého Háje do míst Hájského rybníka (dříve Fraunteich) západně od Dolů (Svoboda - Šmilauer 1960, 169), v podstatě mimo tachovský manský obvod a jen na základě zřejmě novodobého jména je zřejmě nesprávná.

Na mapě panství Chodová Planá z roku 1672 jsou prakticky ve všech bývalých manských vesnicích na sever od Tachova, které byly k Chodové Planě později připojeny, znázorněny tvrze nebo jejich zbytky. Podobnou situaci můžeme předpokládat na manských statcích jižně od Tachova a tedy i v Háji a proto bude nutné zařadit Háj do evidence feudálních sídel. Studium písemných pramenů i prací německých regionalistů by mohlo přinést upřesnění dějin Háje a možná i jistější lokalizaci, která ale nakonec stejně musí být provedena v terénu, abychom se dozvěděli, kudy se vlastně chodilo do Háje.

Literatura: Friedrich, G. (editor) 1929: Desky dvorské Království českého VII - první kniha púhonná z let 1383 - 1407. Praha; Kočka, V. 1930: Dějiny politického okresu Kralovického I. Kralovice; Profous, A. 1947, 1949: Místní jména v Čechách I, II. Praha; Procházka, Z. 1997: Tachov - město, historicko-turistický průvodce. Domažlice; Procházka, Z. - Úlovec, J. 1988, 1990: Hrady zámky a tvrze okresu Tachov I, 2. Tachov; Roubík, F. 1959: Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách. Praha; Svoboda, J. - Šmilauer, V. 1960: Místní jména v Čechách V. Praha; Úlovec, J. (editor) 1996: Rejstřík dlužníků berně z roku 1579. Tábořský archiv 7/1995-1996, 133 - 175. Táboř; Vacek, J. 1983: Skladba šlechtické společnosti Plzeňského kraje v první polovině 17. století. Minulosti Západočeského kraje XIX, 89 - 110. Plzeň.

P. Rožmberský

Fotografie sídel v muzejních sbírkách

Dobové fotografie panských sídel jsou cenným dokumentem pro srovnání, v jakém stavu se objekty nacházely v různých časových obdobích. Pro práci badatele jsou tyto fotografie nepostradatelnou pomůckou, která mnohdy pomůže vyřešit problém správné interpretace sporné části objektu. Například fotografie hradu Lopata z roku 1895 zobrazují ještě celý gotický portál, jak byl postaven v 80. letech 19. století z nalezených zbytků při výzkumu hradu. Velmi dobře je patrný průběh zdi a archeologem Francem zmiňovaný komín strážnice v hlavní hradební zdi. Dnes z brány nezůstala téměř stopa a zdi jsou rozvaleny i s někdejšími pozůstatky komína. Pro informovanost širší badatelské obce jsem přehledně zpracoval fotografické snímky panských sídel chované ve dvou vědeckých ústavech. Oba ústavy poskytují zájemci službu - pořízení kopii z negativů.

Národopisné muzeum v Plzni (oddělení Západočeského muzea v Plzni) uchovává ve svých sbírkách jak fotografie hradů, zámků a tvrzí, tak i velké množství velmi vzácných skleněných negativů s touto tematikou. Negativy i fotografie pocházejí ze třech fondů, které postupně muzeum převzalo do svých sbírek. První fond má původ ve fotografických sbírkách plzeňského kroužku přátel starožitností, druhý pořizovalo plzeňské národopisné muzeum a třetí fond pochází ze sbírek plzeňského národopisce L. Lábka. Negativy a fotografie hradů,

zámků a tvrzí jsou zařazeny v kartotéce pod označením "Venkov". Autory snímků, pokud jsou uvedeni, lze dohledat v kartotéce. Soubor negativů a fotografií neobsahuje jen tematiku regionální, ale i snímky lokalit z celých Čech. Jak jsem se již zmínil, nejčastější částí fotografického archivu jsou negativy - převážně skleněné fotografické desky o rozměrech 6 x 9 až 24 x 30 cm. Zachycují stav panských sídel od konce minulého století asi do konce 20. let tohoto století. Pokud se vyskytují negativy na filmovém pásu, pak byl většinou pořízen v pozdějších letech. V současné době jsou postupně z negativů pořizovány náhledové fotografie.

V letech 1984 - 1987 vznikl v Okresním muzeu Plzeň-jih v Blovicích fotografický archiv památkových objektů okresu Plzeň-jih. Fotodokumentaci pořizovali pracovníci blovického muzea. V tomto fondu jsou zastoupeny fotografie panských sídel v uvedeném okrese, ať stojících, nebo patrných pouze ve zbytcích. Časově zachycují snímky stav objektů převážně v 80. letech, nejstarší vyobrazení pocházejí z 60. let našeho století. Snímky jsou ve většině případů pořízeny na svitkový film 6 x 6 cm. Založeny jsou do alba v pásech, které jsou uspořádány abecedně podle názvu lokality. Z negativů byly pořízeny náhledové fotografie. Fotografie jsou na rubu označeny jak autorem snímků, tak i datem pořízení a zhotovení foto.

Následující soupis negativů a fotografií panských sídel z depozitů obou muzeí tvoří výběr snímků, které se nějakým způsobem vztahují k dané tematice. Do výběru jsou někdy zařazeny i snímky celkových pohledů na obec či město, ve kterých se objekt nachází (není vyloučena možnost existence objektu na záběru), a také snímky interiérů a zámeckých parků.

Soubor negativů a fotografií je uveden abecedně podle jména lokality (tučně), upraveného do současného znění. V případě, že se označení lokality výrazně liší, poznamenávám i původní tvar. Nejisté případy lokalizace označuje otazník. V závorce je uveden okres v němž se lokalita nachází (bylo-li možné lokalitu do okresů zařadit), v některých případech i obec. U sbírky blovického muzea je tento údaj vypuštěn, neboť všechny lokality se nacházejí v okrese Plzeň-jih. Za geografickým označením následuje inventární číslo, podle kterého lze hledanou fotografii nebo negativ dohledat. Informativně uvádím také velikost negativu v centimetrech. Tato informace může být důležitá u nedatovaných kusů, kdy je zřejmé, že skleněný negativ pochází ze starší doby. Označení "S" znamená svitkový film 6 x 6 - 6 x 9 cm, označení "K" kinofilm. Poslední část údaje o snímku tvoří slovní popis v případě, že je uveden na kartotéčním lístku. U rozsáhlejších popisů je redukován. Je-li uveden rok pořízení snímku (i u přefotografovaných případů), pak tvoří závěr informace.

Národopisné muzeum v Plzni - negativy: Bečov (Karlovy Vary): 2336, 12x16,5, hrad. 12406-7, 8x17 stereo, hrad 1908. 14322-24, 9x12, zámek. 14325, 9x12, vchod do zámku. 14326, 9x12, zámecký pokoj. 14327, 9x12, majitel zámku. **Bechyně** (Tábor): 3588-90, 12x16, město a hrad. 3591, 12x16, hláska. 14832, 13x18, věž Katovna. 15076, 9x12, město a hrad. **Běšiny** (Klatovy): 1374, 13x18, zámek s rybníkem cca 1900. **Bezděkov** (Klatovy): 1354-5, 13x18, zámek s parkem cca 1900. 1201-2, 13x18, zámek cca 1900. **Bezděz** (Česká Lípa): 12428, 8x17, hrad. **Bezdružice** (Tachov): 463, 13x18, zámek, dobový akvarel, 1912. **Blatná** (Strakonice): 540, 9x12, zámecké nádvoří 1911. 542, 9x12, zámek 1911. 543, 9x12, věž 1911. 547, 9x12, vchod do zámku 1911. **Bor** (Tachov): 14240-42, 9x12, zámek. 14243-44, 9x12, most s příkopem. 14247, 9x12, partie z parku. 14248, 9x12, zbytek opevnění. 14249, 9x12, zámecký rybník. **Borovany** (České Budějovice): 552, 13x18, náměstí se zámkem cca 1910. **Břežina** (Rokycany): 1418, 13x18, zřízení hradu cca 1900. 1419, 13x18, zámek cca 1900. **Buben** (Plzeň-sever): 573, 13x18, hrad 1911. 574, 13x18, západní část hradu 1911. 575-8, 13x18, hrad 1911. 835, 10x15, vnitřek hradu. 3285, 9x12,

hrad. 2172, 10x15, nádvoří 1919. 5249, 24x30, hrad. 10425-6, 8,5 x 16,5, hrad 1908 a 1912. 10561 a 12130, 9x12, hrad 1906. 12722, 9x12, hrad. **Buchlov** (Uherské Hradiště): 3598-3600, 12x16, hrad, brána. **Bušovice** (Rokycany): 2821, 13x18, zámecká kaple. 2822, 13x18, vchod do zámku. **Čeminy** (Plzeň-sever): 1519-21, 10x15, zámek 1923. 1522, 10x15, zámecká zahrada 1923. 1523-4, 10x15, zámecký dvůr 1923. **Červené Poříčí** (Korunní Poříčí, Klatovy): 2067, 13x18, zámek cca 1900. 2068, 13x18, portál cca 1900. 11238, 6,5 x 9, zámek. **Český Krumlov**: 2553-4, 9x18 stereo, hrad, schodiště. 11227-8 a 13010-12 a 14470-72, 6,5 x 9, hrad. 14847-8, 13x18, zámecký most. 16562, 9x9, děla(?). **Čestice** (Strakonice): 2331, 12x16,5, zámek. **Čimelice** (Písek): 1463, 13x18, zámecká zahrada 1900. **Diana** (Dianaberg, Tachov): 14348-9, 9x12, lovecký zámek. **Dobronice** (Tábor): 14594-5, 6x9, hrad. **Dolní Bělá** (Plzeň-sever): 1365, 9x12, hrad cca 1900. 5411, 13x18, hrad. **Dolní Lukavice** (Plzeň-jih): 1886 a 571, 13x18, zámek cca 1910. 712, 12x16, zámek. **Domažlice**: 10381, 4,5 x 6, hrad. 10817 a 11225, 6,5 x 9, hrad. **Dub** (Prachatice): 1220, 13x18, zámek cca 1910.

Pokračování příště

M. Novobilský

Už jste četli...?

Z. Hazlbauer: Historické kamnové kachle z **Rabštejna nad Střelou**, T. Durdík: Památky **Rabštejna nad Střelou** a jeho nejbližší okolí. Vlastivědná knihovnička Společnosti přátel starožitností svazek 2. V r. 1995 vydala SPS, 45 stran. Charakteristika pozdně gotických a renesančních kachlí pocházejících převážně z hradu v Rabštejně n. S. V tomto našem nejmenším městě se dochovaly ještě pozůstatky dalšího hradu - Sychrova.

Z. Českého ráje a Podkrkonoší 9/1996. Vydal Státní okresní archiv Semily, 280 str., cena 60 Kč. Z obsahu: J. Úlovec: Příspěvek k dějinám a architektonické podobě hradu **Brada**. J. Prostředník: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1995. (Mimo jiné johanitská komenda v **Českém Dubu** a **Štěpanický hrad**).

Historický sborník Karlovarska IV/1996. Vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary, 254 str., cena 85 Kč. Z obsahu: J. Fiala: Staré cesty a celnice na **Karlovarsku**. J. Úlovec: Panská sídla v **Budově**. A. Zeischka: Náhrobky **valečského** farního kostela. A. Gnrsová: Zámek **Juliusburg** - spojnice panství Ostrov a Lauenburg.

Jižní Morava 1996. Vlastivědný sborník, ročník 32, svazek 35. Vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro SOKA Břeclav, Brno-venkov, Hodonín a Znojmo. Cena 100 Kč. Z obsahu: J. Unger - P. Kroupa - J. Dvořák - J. Sejbal: Archeologický, uměleckohistorický, petrografický a numismatický výzkum v areálu **louckého** kláštera. M. Plaček: **Valtice** - nový pohled na stavební vývoj zámku a města. J. Úlovec: Plány jihomoravských měst, hradů a zámků z fondu Reichstadt Nürnberg. (Plány měst Ivančic a Slavkova a sídel **Žerotice**, **Uherčice**, **Jevišovice**, **Hostim**, **Hrušovany**, **Vranov**, **Strážnice**, **Milotice**, **Veveří**).

Z. Měchurová: Výrobky z kosti z hradu na **Landeku** u Ostravy. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 44 - 1995, č. 3, s. 193 - 197. Popis části významných předmětů z kostí z archeologického výzkumu hradu z pol. 70. let.

J. Hrnčíř

Otto Piper: **Burgenkunde. Bauwesen und Geschichte der Burgen zunächst innerhalb des deutschen Sprachgebietes**. Augsburg 1996, reedice 3. vylepšeného vydání München 1912. 711 stran, cena knihy cca 25 DM. Kniha německého autora Otty Pipera, jednoho z nejvýznamnějších německých kastelologů z přelomu 19. a 20. století, se zabývá podobou

pobočka Hradec Králové 315 Kč, pobočka Brno 240 Kč, pobočka Zlín 120 Kč. Plzeňská pobočka vyrovná poštovné podle výsledků distribuce tohoto čísla). 5) Zaslání papírových pásků s nadepsanými adresami odběratelů Hlásky (vždy 4 ks). 6) Zaslání přihlášek nových členů Radě. Funkcionáři jistě vše zvládnou do konce roku tak, aby nenastaly problémy s lednovým číslem Hlásky.

Nečlenové klubu odebrající Hlásku zašlou do konce roku 1997 předplatné na Hlásku 1998 ve výši 70 Kč (v tom i poštovné a manipulační poplatek) přiloženou složenkou pokladníkovi Rady, popřípadě na účet KASu číslo 716754-318/0800 u České spořitelny 305 09 v Plzni.

Hlásku 1998 mají zdarma individuální členové klubu, kteří přispívali do Hlásky 1997 (netýká se rubriky Zprávy z klubu): z pobočky Hradec Králové jsou to J. Slavík a F. Musil, z pobočky Plzeň P. Rožmberský, R. Široký, J. Hrnčíř, K. Nováček, P. Mikota, Z. Procházka, V. Knoll, T. Karel, E. Kamenická, V. Menšík, L. Wettengl, B. Jankovská, P. Kausek, M. Novobilský, A. Klozar, Z. Knoflíček z pobočky Praha I. Stránský, M. Dusil, J. Synek, T. Durdík, a z pobočky Brno J. Sadílek a P. Nisler. Jmenovaní autoři tedy nebudou platit předplatné Hlásky, ale budou uvedeni na seznamech odběratelů Hlásky od jednotlivých poboček. Uzávěrky Hlásek: 10. 12. 1997, 10. 3. 1998, 10. 6. 1998, 10. 9. 1998. Hláška bude vycházet v prvních dekádech měsíců ledna, dubna, července a října.

Z výroční zprávy nadace České hrady za rok 1996: Nadace zajistila kompletní očistění areálu vnitřního hradu Litice (o. Plzeň-město) včetně příkopů od náletových křovin, spálení vyřezaných větví a odstranění odpadků po návštěvnicích, a vztýčila zde dvě informační tabule, které však byly po několika dnech vandaly vyvráceny a poškozeny. Dále nechala nadace vyhotovit model hradu Litice. Na hradě Lopata bylo dokončeno vyčistění areálu. V oblasti popularizace hradů, zámků a tvrzí zajistila nadace odvysílání dvou rozhlasových relací a konání dvou přednášek. Zdárně se rozvíjela publikační činnost. V edici Zapomenuté hrady, tvrze a místa vydala NČH v roce 1996 pět publikací: Hrad Litice u Plzně, Hrad Bělá, Kunčín Hrádek a kostel Věch svatých v Plzni, Štěnovice hrad, tvrz a zámek a Tvrze Kozelského poleš. Mimo edice vyšla publikace Dobřív (historie podbrdské vesnice). Nadace získala dotaci z Fondu nadace kulturních aktivit občanů města Plzně ve výši 30 tisíc korun. Jiné finanční dotace ani sponzorské příspěvky NČH v roce 1996 neobdržela. V úspěšné edici Zapomenuté hrady, tvrze a místa vyšly od posledního oznámení další tituly: 12: Bušovice zámek a tvrz od V. Chmelíře, 13: Hrad Krasíkov neboli Švamberk od M. Novobilského a P. Rožmberského, 14: Tvrze Tlučná a Tlučná na Plzeňsku od J. Anderleho a P. Rožmberského. Publikace je možné objednat na adrese: Nadace České hrady, Doudlevecká 22, 301 36 Plzeň.

Adresář členů KASu, pobočka Hradec Králové: Antonín Borský, Travní 834, 286 01 Čáslav. Miroslava Cejpková, 561 52 Verměřovice 61. Ing. Jaroslav Černý, Markova 721, 500 02 Hradec Králové 4. Mgr. Jan Čížek, Kladská 1522, 547 01 Náchod. Bohumír Dragoun, Severní 653, 517 73 Opočno pod Orlickými horami. Zdeněk Fišera, Luční 1014, Spořilov, 514 01 Jilemnice. PhDr. Ladislav Hladký CSc., T. G. Masaryka 530, 549 31 Hronov. Luděk Jirásek, 9. května 471, 541 02 Trutnov 4. Ing. Slavomír Kudláček, 17. listopadu 228, 530 02 Pardubice. Josef Mařík, 561 52 Verměřovice 140. PhDr. František Musil CSc., Kozinova 1040, 562 01 Ústí nad Orlicí. Petr Pochop, Kruh 17, 512 31 Roztoky u Jilemnice. Bohumil Poláček, Sportovní 521, 500 09 Hradec Králové 9. PhDr. Jiří Sigl, Polabiny 269, 530 09 Pardubice. Ing. Jiří Slavík, Opatrného 845, 517 21 Týniště nad Orlicí. Správa Kolowratského zámku, Zámek 1, 516 01 Rychnov nad Kněžnou. Státní okresní archiv, Zámek 1, 516 01 Rychnov nad Kněžnou. Ing. arch. Ladislav Svoboda, U Josefa 111, 530 09 Pardubice -

Cihelna. Ing. arch. Jitka Svobodová, U Josefa 111, 530 09 Pardubice - Cihelna. Ing. Petr Vrchovský, Dukelská 640/2b, 736 01 Havířov - Šumbark. PhDr. Vladimír Wolf, Chodská 412, 541 01 Trutnov. Ing. Václav Zvěřina, Husova 84, 517 50 Častolovice.

Pobočka Brno: Zdeněk Brachtel, Wankelova 211, 679 06 Jedovnice. PhDr. Jiří Doležel, Dolní Lhota 175, 678 01 Blansko. Marek Kalábek, Komenského 12, 772 00 Olomouc. Oldřich Kolář, 783 75 Dub nad Moravou 540. František Kořínek, Janouškova 9, 613 00 Brno. Marcel Martinek, 664 01 Bílovice nad Svitavou 291. David Merta, Řádky 6, 614 00 Brno - Obřany. PhDr. Jiří Merta, Řádky 6, 614 00 Brno - Obřany. Petr Nisler, Petra Bezruče 46, 571 01 Moravská Třebová. Marek Peška, Uzbecká 12, 600 00 Brno. Ing. Mgr. Miroslav Plaček, Radějovská 836, 696 62 Strážnice. Ing. Jaroslav Pospíšil, Poříčí 35, 639 00 Brno. Jaroslav Pfinesdomů, 664 85 Ketkovice 203. Jaroslav Sadílek, Hliníky 335, 679 74 Olešnice na Moravě. Radek Šebela, Křenová 18, 602 00 Brno. Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno - Líšeň. PhDr. Josef Unger CSc., Borodinova 4, 623 00 Brno. Ing. Vladimír Vojanec, Lomená 564, 798 27 Němčice nad Hanou. Vilém Walter, Jižní náměstí 11, 619 00 Brno. Členem je také Ondřej Merta, jehož registrační kartu dosud Rada neobdržela.

Pobočka Zlín: Věra Adamušková, Pod stráží 478, 763 11 Želechovice. JUDr. Milan Bárta, U letiště 1196, 769 01 Holešov. Blanka Bártová, U letiště 1196, 769 01 Holešov. Jiří Beran, Družstevní 4506, 760 05 Zlín - Jižní svahy. Jiří Bernatik, býlí Sousedků 1897, 760 01 Zlín. Vlasta Broklková, Obeciny bl. 11/3627, 760 01 Zlín. Ing. Drahomír Brzobohatý, Okružní 672, 763 21 Slavičín. Jana Budíková, Fabiánka 264, 760 01 Zlín. Marie Čeledřová, Tř. Tomáše Bati 3772, 760 01 Zlín. David Dočkal, 763 16 Fryšták 312. Lenka Fojtiková, Vlárská 314, 763 31 Brumov - Bylnice. Radovan Fraňt, Veštnova 27, 704 00 Ostrava - Zábřeh. Renata Geržová, Nad školou 582, 763 11 Želechovice. Hana Geržová, Nad školou 582, 763 11 Želechovice. Vlastimil Havlín, Komenského 222, 763 21 Slavičín. Petr Holfeld, Pflucká 4121, 760 01 Zlín. Jiří Hoza, Dukelská 3975, 760 01 Zlín. Pavla Hradilová, Zálešná VII/1207, 760 01 Zlín. MUDr. Vít Hýždřal, Za dol. kostelem 809, 688 01 Uherský Brod. Štěpán Chromecký, Obeciny 16/4112, 760 01 Zlín. David Juříček, 763 17 Lukov 302. Miroslav Kadlec, Spojovací 490, 763 21 Slavičín. Lenka Keprdová, Dolní 2303, 760 01 Zlín. PhDr. Jiří Kohoutek CSc., Moravská 4777, 760 05 Zlín. Dagmar Konečná, Mladcová 9, 760 01 Zlín. Jiří Krob, Křiby 4707, 760 05 Zlín. Jiří Němec, SNP 4748, 760 05 Zlín. Karel Plášek, Okružní 597, 763 21 Slavičín. Jaroslav Pleva, Cyrilometodějská 886, 766 01 Valašské Klobouky. Jana Ronzová, 763 11 Želechovice 277. Tomáš Řepka, Tř. 2. května 4098, 760 01 Zlín. Zdeněk Sadílek, Mikoláše Alše 450, 760 02 Zlín. Petr Sajbl, Tř. Tomáše Bati 3768, 760 01 Zlín. Blanka Schindlerová, Okružní 4734, 760 05 Zlín. Monika Skrečková, Křiby 4709, 760 05 Zlín. Pavel Starý, Na zastávce 340, 763 21 Slavičín. Pavel Stejskal, Dlouhá 588, 763 21 Slavičín. Ing. arch. Pavel Šimeček, Prlovská 2489, 760 01 Zlín. Tomáš Škarpa, Dlouhá 580, 763 21 Slavičín. Jiřina Titzeová, Mikoláše Alše 546, 760 01 Zlín. Jana Trefilová, 763 11 Želechovice 484. Helena Tribeová, Padělký 3891, 760 01 Zlín. Božena Vejmolová, Tř. Tomáše Bati 3717, 760 01 Zlín. Ivo Vík, Staňkova 8d, 602 00 Brno. Radim Vrla, Horní Lhota 90, 763 23 Lhota u Luhačovic. Roman Výskala, Kpt. Jaroše 1192, 765 02 Otrokovice. Jitka Výsmeková, Okružní 4601, 760 05 Zlín. Jan Wunderle, Zabrání 132, 763 02 Malenovice. Kateřina Wunderlová, Česká 4761, 760 05 Zlín. Milan Zikmund, Lesní čtvrť 1364, 760 01 Zlín. Jiří Zimek, Javorová 2 č. 407, 763 21 Slavičín. Roman Žemla, Santražiny 4071, 760 01 Zlín.

Adresy poboček: KAS pob. Hradec Králové, Ing. Jiří Slavík, Opatrného 845, 517 21 Týniště n. Orlicí. KAS pob. Brno, PhDr. Josef Unger CSc., Borodínova 4, 623 00 Brno. KAS pob. Zlín, Jiří Hoza, Dukelská 3975, 760 01 Zlín. V minulém čísle Hlásky nebyla omylem uvedena adresa pražské pobočky: KAS pob. Praha, pošt. box 94, 181 00 Praha 8 - Bohnice. Případné změny adres či titulů ohlašte laskavě Radě.

Pobočka Plzeň

Opět nastává období, kdy členové pobočky musí splnit jedinou povinnost, kterou jim ukládají stanovy KASu - platit členské příspěvky. Do konce roku je tedy třeba uhradit členské příspěvky za rok 1977 ve výši 30 Kč a předplatit Hlásky za rok 1988 taktéž ve výši 30 Kč. Členové neodebírající Hlásky (rodinní příslušníci a pod.) platí členský příspěvek ve výši 20 Kč. Zaplatit je možno složenkou na adresu pokladníka (Jana Richterová, Slovanská 155, 307 05 Plzeň), nebo osobně pokladníkovi či jeho zástupci na schůzkách pobočky vždy první středu v měsíci od 16.00 hod. v restauraci Na růžku v Purkyňově ulici v zadní místnosti, nebo na členské schůzi pobočky (nečlenové klubu viz Rada).

Členská schůze se koná v úterý 14. října od 16.30 hod. v přednáškovém sále Národopisného muzea na náměstí Republiky v Plzni. Budou přijímáni noví členové, projednány organizační záležitosti a připraví-li si někdo zajímavou přednášku, bude s povděkem vyslechnuta.

Tradiční podzimní vycházka povede tentokrát na známá místa. V sobotu 18. října v 8.48 hod. odjezd z Hlavního nádraží směr České Budějovice. Vystoupíme ve Štáhlavech, kde si prohlédneme tvrzíště za hospodou a renesanční tvrz a zámek a přes zámek Kozel se přesuneme pod hrad Lopatu, kde si prohlédneme nově objevené zbytky obléhacího tábora a palebných pozic ze závěru husitských válek. Poté se mohou zdatní chodci pustit po naučné stezce a prohlédnout si zajímavosti a tvrze Kozelského poleší, ostatní mohou probrat dojmy v restauraci v Komaticích (případně korekce trasy se provedou na místě). Vede M. Novobilský a T. Karel.

Zájezd uspořádaného první zářijovou sobotu se účastnilo 36 členů a příznivců pobočky. Počasí bylo tak tak - přišlo i svítlo slunce. Strmými stezkami jsme se vydrápali na skrovný královský hrádek Angerbach, důkladně jsme si prohlédli zachovalé zříceniny výstavného hradu Krakovce, místo předpokládaného hrádku Deliby jsme shlédli bezejmenné opevnění nad Javornicí u Uhrovcí mlýna (hrádek Milerova typu - Drnburk). Přístup k němu mokřými porosty byl nepřijemný, návrat k autobusu jsme raději uskutečnili sešupem z příkrého svahu a pak cestou podél potoka. Další trasa zájezdu vedla na hrad Krašov s nádhernou vyhlídkou a potom do Liblína na oběd. Po obědě jsme navštívili hrad Libštejn a potom už nám časová třešť nedovolila nic více, než krátkou zastávku ve Svinné u tvrze v majetku jednoho účastníka zájezdu. Chatrný stav stěch dává tušit, že záchrana tvrze bude náročná. Někteří účastníci zájezdu potřebovali odjet z Plzně vlaky po 19 hodině, avšak autobus se na zpáteční cestě přehřál. Bylo nutné počkat až vychladne a potom jet do Plzně pomálu, takže vlaky ujely. I přesto se zájezd vydařil a je nutné poděkovat předsedovi dr. Milerovi za fundované a srozumitelné výklady na jednotlivých lokalitách i dalším funkcionářům za zorganizování akce, která

by se mohla na jaře konat znovu, pochopitelně do jiných končin.

Pobočka Zlín

17. - 20. 4. 1997 se 5 členů pobočky účastnilo výpravy za poznáním po hradech Máchova kraje. Navštívili jsme hrad Kumburk a Bradlec, kde jsme především ocenili možnost fotografování nezarostlých objektů. Poté jsme se přesunuli do Mimoně odkud jsme se vydali na jeden z nejhůře přístupných hradů v Čechách - Ralsko. V dalším pořadí byl hrad Bezděz, kde jsme se mohli po dohodě s kastelánem projít po ochozu kaple katedrálního typu. Jako poslední jsme zhlédli hrad Zvířetice, založený Markvartici. Po cestě domů jsme navštívili město Nymburk se zachovanou částí opevnění a gotický kostel sv. Jiří.

8. - 11. 5. byl na programu výlet do jižních Čech. Po zhlédnutí zámku Březnice a zámku Blatná nás nejvíce zaujala horní a dolní tvrz ve Starých Kestřanech, poté hrad v Písku, v jehož prostorách se nachází muzeum oceněné v Barceloně v r. 1996 jako Muzeum Evropy. Následovaly hrady Zvířov a Orlík a jako perla na závěr - dvojpalcová dispozice hradu Helfenburku u Bavorova.

22. - 25. 5. pořádala naše pobočka zájezd do Toskánska. Autobus byl do posledního místa obsazen. Po nočním přejezdu jsme jako první navštívili město Luccu, tolik spjaté s našimi dějinami. Prohlédli jsme si kostel sv. Michala, katedrálu sv. Martina, dále další tři kostely, všechny z 12. století. Poté byl přejezd do Pissy, kde jsme měli možnost shlédnout Náměstí zázraků se šikmou věží, baptisteriem, basilikou a Camposante - hřbitovem "křížácků". Poté jsme přijeli do města Vinci - rodiště Leonarda da Vinci, zde byla prohlídka modelů jeho vynálezů a hradu. Navečer jsme ještě stihli prohlídku etruského města Voltery. Nocleh byl vybrán velmi vhodně - St. Gimignano, město, nedotčené novodobou výstavbou, pyšněl se ve svém rozkvětu 76 hranolovými věžemi z 12. - 13. století. Noční procházky úzkými uličkami byly velmi sugestivní. Ráno jsme si ještě prohlédli katedrálu s freskami ze 14. stol. od Bartolliho. Další den jsme zahájili prohlídkou impozantní katedrály v Sieně, nakonec jsme měli nejvíce času na prohlídku města Florencie se všemi jeho krásami - katedrálou od Brunelleschiho, Giottovu zvonici, Santa Croce s náhrobky renesančních umělců, badatelů a humanistů, galerii Uffizi s množstvím originálů Sandra Botticelliho i dalších malířů, městské opevnění. Zájezd byl pro nás velmi přínosný, měli jsme možnost udělat si představu o kultuře Evropy, když na našem území, s trochou nadsázky, stál pouze Pražský hrad a hrad Pfimd.

7. 6. 97 pořádali členové pobočky ve spolupráci se skupinami historického šermu "Dobývání hradu Lukova", čímž jsme se snažili tento hrad více zpopularizovat. 27. 9. se budou členové účastnit při Dnu otevřených dveří na hradě Lukově, který se koná u příležitosti nového zastřešení vstupní věže.

V červnu se odstěhoval do Lokte nad Ohří náš revizor úctů pan Jiří Beran, který bude v Okr. muzeu v Sokolově pracovat jako archivář a konzervátor. Přejeme mu touto cestou hodně zdraví v nové práci.

Od 25. do 28. 10. 1997 se účastníme zájezdu na české pískovce, který pořádá náš kamarád z Černošic u Prahy Miloš Paul.

J. Hoza

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní správou pošt v Plzni, č.j. P/7 - 1142: 17 - 158/92 ze dne 26. 10. 1992.

HLÁSKA, Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. Cena 10 Kč.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. říjnové dekádě 1997.

Šéfredaktor Petr Rožmberský (zást. RNDr. J. Miler, ing. P. Mikota).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Františkánská 13, 301 35 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění Magistrátu města Plzně. Registrováno pod značkou OK ÚmP 23/1991. 300 výtisků.